

Espiritualitat i Treball Social

Reptes i oportunitats per la Professi3

Andreu L3pez Moreno

Treball Final de Grau

Prof: Enric Benavent Vall3s

Grau en Treball Social

Curs:2015-2016

Dip3sit 02 de Maig del 2016

Facultat d'Educaci3 Social i

Treball Social Pere Tarr3s

Universitat Ramon Llull

“Aquestes manifestacions en les persones ens fan entendre que, a casa nostra, la pobresa avança més per una destrucció del món interior de la persona que no pas per la manca de recursos econòmics.”

Romà Fortuny

Espiritualitat i Treball Social.

Reptes i oportunitats per la Professió

Abstract
<p>El objetivo de este Trabajo de Final de Grado es, desde una perspectiva de profundización teórica, analizar de qué forma la dimensión espiritual de las personas es un reto y una oportunidad para la intervención social.</p> <p>Como metodología de trabajo, la investigación se ha llevado a cabo a partir del análisis de autores referentes en el tema propuesto, aunque desde campos de estudio diverso: filosofía, psicología, teología y trabajo social. También se han utilizado entrevistas y estudios de caso. Con estos fundamentos teóricos se han definido los conceptos básicos del tema y se ha reflexionado sobre el reto que este supone para el profesional.</p> <p>En conclusión, es necesario que como profesionales revisemos nuestra comprensión sobre la espiritualidad y la incluyamos en nuestra intervención.</p>
Palabras clave: espiritualidad, creencia, intervención, trabajo social, profesión.

Abstract
<p>L'objectiu d'aquest Treball de Final de Grau és, des d'una perspectiva d'aprofundiment teòric, analitzar de quina forma la dimensió espiritual de les persones és un repte i una oportunitat per a la intervenció social.</p> <p>Com a metodologia de treball, la recerca s'ha dut a terme a partir de l'anàlisi d'autors referents en el tema proposat, encara que des de camps d'estudi divers: filosofia, psicologia, teologia i treball social. També s'han utilitzat entrevistes i estudis de cas. Amb aquests fonaments teòrics s'han definit els conceptes bàsics del tema i s'ha reflexionat sobre el repte aquest suposa pel professional.</p> <p>En conclusió, és necessari que com a professionals revisem la nostra comprensió sobre l'espiritualitat i la incloguem en la nostra intervenció.</p>
Paraules clau: espiritualitat, creença, intervenció, treball social, professió.

Abstract

The purpose of this Final Project is to analyze, from a theoretical perspective, how the spiritual dimension of people is a challenge and an opportunity for social intervention.

The methodology of this research is based on authors' analysis of the proposed topic, although from different fields of study: philosophy, psychology, theology and social work. Interviews and case studies have also been included as part of the research. Based on these theoretical foundations, the basic concepts of the topic have been defined and there has been a reflection of the challenges that professionals face regarding the topic is given.

In conclusion, it is necessary, as professionals, that we review our understanding of spirituality and include it in our intervention.

Key words: spirituality, belief, intervention, social work, profession.

Índex

1. Justificació	6
2. Marc Teòric:	8
2.1. Espiritualitat. Conceptes	8
2.1.1. <i>Necessitats materials i espirituals</i>	10
2.1.2. <i>Intel·ligència espiritual</i>	13
2.1.3. <i>Antropologia Filosòfica</i>	16
2.1.4. <i>Logoteràpia</i>	17
2.2. Espiritualitat i exclusió social	18
2.2.1. <i>Atenció holística</i>	19
2.3. Comunitat	21
2.3.1. <i>Espiritualitat, comunitat i Treball Social Comunitari</i>	24
2.4. La visió religiosa	26
2.4.1. <i>Evangèlics/Protestants</i>	27
2.4.2. <i>Catolicisme</i>	28
3. Anàlisi i discussió	31
3.1. La mirada del professional	31
3.2. Recerca, per la detecció de les necessitats espirituals	34
3.2.1. <i>Realitzar les preguntes adequades per la detecció de necessitats</i>	39
3.3. La importància d'atendre la dimensió espiritual de la persona des de la professió	41
3.4. L'espiritualitat cristiana, protestant	44
3.5. Cristianisme i Recursos	46
4. Conclusions:	48
5. Bibliografia	52

1. Justificació

Aquest últim any acadèmic en la Facultat Pere Tarrés, he realitzat les pràctiques a un centre de serveis socials bàsics a la ciutat de Badalona. Les persones ateses en aquest servei són famílies, individus, infants, joves i gent gran que es troba en una situació de vulnerabilitat social i econòmica molt greu, relació en molts casos en una situació d'insalubritat en l'habitatge i manca total de poder adquisitiu per fer front els pagaments dels consums, de l'escola, dels medicaments, de la roba, de l'alimentació, de l'habitatge etc.

Aquesta forma de valorar a les persones, centrada en allò material que els hi manca, és la forma d'intervenir més estesa actualment. Mostra com els usuaris es troben en una greu situació comparativament amb la societat material i econòmica en la que vivim, tot posant l'èmfasi en el desenvolupament a través de l'adquisició de bens.

A través de l'espai de primera acollida del servei s'ha pogut constatar que aquestes persones, tan a nivell individual com grupal/familiar, mostren un altre tipus de necessitat. Aquestes necessitats, responen a una realitat encara més complexa com són els conflictes profunds dins de les persones i de les famílies, inseguretats respecte el present i el futur, l'esperança, manca total de llibertat, falta de pertinença dins de l'entorn en el que viuen més enllà de la família.

Algunes de les persones, que acompanyem, orientem i informem mostren una convicció religiosa respecte a la seva vida i des del centre de serveis socials no es mostra cap interès per aquest tipus de conviccions. Tampoc no s'aprecia un camí per on acompanyar aquestes persones per poder empoderar-les a través de les seves creences. Les conviccions de les persones poden ser una eina amb la qual treballar i acompanyar en el desenvolupament personal més enllà dels factors materials i econòmics.

Així doncs aquestes conviccions les podem agrupar i explicar-les des de la vessant de l'espiritualitat. Aquest concepte ampli és reconegut a diferents països anglosaxons. Cada cop més es reconeix l'Espiritualitat com part de la vida de la persona. Encara que la persona no sigui practicant de cap religió pot gaudir de l'espiritualitat ja que és una dimensió intrínseca de l'individu.

És per aquesta raó, i a partir d'aquesta experiència en les pràctiques que em vaig plantejar analitzar el valor de les conviccions religioses i el paradigma de l'espiritualitat en l'acompanyament de les persones en situació de risc per poder argumentar que la dimensió espiritual de la persona és un element important en la intervenció professional des del Treball Social.

La metodologia utilitzada a estat aprofundir de forma teòrica a través de la recerca de documentació sobre el camp de l'espiritualitat, a través del qual establir un marc teòric de referència per poder emmarcar el treball segons una determinada visió. Mitjançant altres eines com històries d'usuaris i dues entrevistes la primera a dues persones del món religiós i a una treballadora social de l'àmbit sanitari.

Aquest treball s'estructura en tres parts, la primera és el marc teòric, la segona és l'anàlisi i discussió i per últim les conclusions. El marc teòric està ordenat per explicar que és l'espiritualitat, on es desenvoluparan diferents idees sobre l'espiritualitat, seguidament esta l'espiritualitat i els exclosos, que aportaran una mirada professional sobre la dimensió espiritual de la persona. Posteriorment, esta la comunitat, que es un element clau en l'espiritualitat i per finalitzar el marc teòric, que aporta la religió i per últim la logoteràpia. El segon apartat és l'anàlisi i discussió, qual pretén poder argumentar sobre diferents temes, com és, la construcció professional respecte a l'espiritualitat, l'aportació de l'espiritualitat a la professió, la comunitat com ha recurs i una mirada des de la religió cristiana i la seva aportació a les persones. Ja per últim estan les conclusions les quals tenen el propòsit d'agrupar les idees principals extretes del treball i descriure el procés personal del treball.

2. Marc Teòric:

L'objectiu del marc teòric és el d'establir un coneixement bàsic i ampli sobre la temàtica de l'espiritualitat i mostrar la aprofundiment teòric amb el qual s'ha treballat aquest Treball de Final de Grau.

2.1. Espiritualitat. Conceptes

L'espiritualitat és un concepte complex. A continuació es mostren formes de definir l'espiritualitat i que engloben un concepte ampli mitjançant la mirada de diferents autors.

L'espiritualitat ha de ser entesa com un marc global i ampli, explicat i definit des de diferents cosmovisions, actualment i al llarg de la història. Per poder tenir una comprensió clara sobre la perspectiva de l'espiritualitat s'ha de conèixer què diuen alguns dels diferents punts de vista sobre aquesta temàtica determinada. Així doncs a continuació s'exposaran algunes definicions sobre espiritualitat seguint la síntesis exposada per Benavent (2013) :

Des del budisme s'ha emfatitzat la importància de l'espiritualitat com a dimensió de treball interior de la persona: "la espiritualidad invita a tener compasión con uno mismo y con los otros, además de purificar los deseos, que son la Fuente del dolor y la decepción."

En el món judeocristià i en el món islàmic s'han desenvolupat grans corrents d'espiritualitat: "son, cada una a su manera, espiritualidades de aceptación de uno mismo. Puede compararse con una luz que aclara, anima, motiva e inspira."

Des del món de la psicologia la dimensió espiritual de la persona ha estat estudiada des de diferents punts de vista, sempre parlant: "de la espiritualidad como el centro del ser y se concreta en la reflexión sobre la existencia y los valores.". Des de la psicoanàlisi, s'ha afirmat que l'espiritualitat és un valor positiu que dóna sentit a les persones, siguin o no siguin religioses. Carl G. Jung va afirmar: "la espiritualidad es una necesidad positiva y esencial que corresponde a la necesidad que los individuos tienen de crecer según los valores que dan sentido a su vida y que mantienen un sentimiento de esperanza." Victor Frankl el famós psiquiatre pare de la logoteràpia, emfatitzava la voluntat del sentit com a eix de l'espiritualitat: "y como una motivación para el desarrollo humano." Com afirma Benavent: "Hay quien concibe la espiritualidad

como una trascendencia del ego, como ir más allá de uno mismo.” (totes les cites a p.21)

A través d'aquestes diferents perspectives és pot identificar l'espiritualitat amb diferents nomenclatures com és l'ús de la paraula Transcendència i interioritat. Però cal destacar també, que les diferents definicions tracten de la centralitat de l'esser humà destacant, la importància dels valors com són: la compassió, la dignitat i l'acceptació d'un mateix, i dels altres. Aquest valors es veuen intrínsecament en les visions budistes i Judeo-cristianes. L'espiritualitat es construeix sobre diferents bases. Pot tenir una base religiosa a través del seguiment d'un seguit de dogmes i ritus considerats com necessaris per viure l'espiritualitat. Però més enllà de la religiositat l'espiritualitat té relació amb la interioritat i la introspecció, la transcendència d'un mateix, com quelcom intrínsec que neix dins de la persona. Aquest vivència està vinculada necessàriament a un procés de creixement intern, on la reflexió i la descoberta del sentit de la vida són elements essencials.

Altrament a través de la història l'espiritualitat, ha estat sempre vinculada a la religió però, com més endavant s'explicarà l'espiritualitat no és exclusiva, ni propietària de cap religió com històricament i tradicionalment s'havia sostingut. La capacitat de transcendència no és exclusiva d'una deïtat o una religió, sinó que és quelcom intrínsec en les persones, i que és pot mostrar en diferents formes. Com menciona Martínez (2012) “La espiritualidad es amplia e inclusiva: puede ser religiosa, pero puede ser también no-religiosa, laica, agnóstica o atea”

Cal destacar la definició que realitza Brené Brown (2016) sobre l'espiritualitat:

La espiritualidad es reconocer y celebrar que todos estamos inextricablemente conectados mediante una fuerza superior a nosotros, y que nuestra conexión con esa fuerza y entre nosotros se basa en el amor y en el sentido de pertenencia. Practicar la espiritualidad aporta perspectiva, sentido y propósito a nuestra vida.

Aquesta definició aporta la visió de que la persona que es reconeix com espiritual està intrínsecament connectat amb l'altre i el reconeixement de quelcom més gran que un mateix. La persona a través de la pràctica de l'espiritualitat troba sentit, propòsit de vida.

Segons Edwar R. Canda, en el seu llibre *Spiritual diversity in social work practice* mencionat per Benavent (2013) l'espiritualitat és un procés de la vida i del propi desenvolupament humà, que està centrat en la cerca del sentit i de l'objectiu de la vida, de la moralitat i del benestar. Mitjançant aquesta definició és pot comprendre clarament l'espiritualitat a través de tres punts: l'espiritualitat és un procés de creixement que implica totes les dimensions de la persona, es qüestiona quin és el sentit profund de la vida, i està vinculat a una ètica vers allò que l'envolta. Cal entendre aquest tres punts claus per experimentar i compartir l'espiritualitat. Aquest tres punts mostren la importància de les interaccions en l'espiritualitat i les implicacions que té el descobrir i iniciar un camí d'espiritualitat.

La importància de l'espiritualitat a través és molt destacada. Els orígens del concepte d'espiritualitat a l'Occident és remunta a l'Antiga Grècia, Romana i món jueu, més o menys contemporani i les seves llengües originaries, llatí, grec i hebreu, ens parlen d'aquesta importància. En llatí, "spiritus" que fa referència a l'alè vital, en grec és "pneuma", en hebreu "ruah" i totes tres paraules subratllen un camí que descriu vida, força, transcendència i benestar personal. Així doncs l'espiritualitat es remunta a èpoques antigues on existia la convivència de religions, èpoques en les quals els esser humans han tingut la necessitat de cercar allò què és transcendent. Tanmateix aquesta és una necessitat com més endavant s'explica és una necessitat espiritual que es desglossa en diferents mancances espirituals.

2.1.1. Necessitats materials i espirituals

Per poder parlar de necessitats espirituals cal primer comprendre quina és la visió que actualment es té de les necessitats de les persones i en aquest aspecte hem de parlar necessàriament de la piràmide de Maslow.

Necessitats materials

Un dels exponents principals sobre les necessitats en l'actualitat va ser el psicòleg A. Maslow, (1908-1970). Segons *Toward a Psychology of being* (1968,p.27) el seu treball sorgeix de dotze anys de treball psicoterapèutic i investigació i vint anys d'estudi de la personalitat. A través dels seus estudis va elaborar la Teoria de la Jerarquia de les Necessitats que forma part de la Teoria de la motivació. Al seu judici podem distingir:

- Necessitat fisiològica: aquesta necessitat explica que sobre qualsevol circumstància la persona preferirà alimentar-se ver a tenir seguretat. Quan

aquesta necessitat es veu coberta és pot seguir avançant en l'assoliment d'altres necessitats.

- Necessitat de seguretat: aquesta necessitat fa referència a un seguit de categories com són, la seguretat, l'estabilitat, la confiança, la protecció, absència de temor, ansietat i caos, límits, ordre.
- Necessitat de pertinença, afecte i amor: Quan les anteriors necessitats estan cobertes la persona anhela relacions amb les persones, trobar un lloc o un grup afí per tal d'assolir els seus propòsits. En aquesta necessitat conviuen els elements negatius derivats de la manca com són, la soledat, l'abatiment, la marginació social, la manca d'amistat i la manca d'arrelament.
- Necessitat d'estima: aquesta necessitat fa referència al reconeixement i l'estima d'un mateix, el respecte per sí mateix i l'estima dels altres. Maslow fa una distinció entre un primer moment de la persona com un ésser competent, esforçat i capaç i un segon moment a través de la reputació i el prestigi. En aquesta necessitat conviuen el sentiments d'inferioritat, la debilitat i la impotència que duen a la persona a la desesperança.
- Necessitat d'autorealització: aquesta necessitat, expressa l'acontentament de la persona al poder identificar-se i desenvolupar quelcom que com individu és apte per fer. Aquest terme fa referència a desig de fer allò que potencialment podem realitzar.

El paràgraf anterior mostra com la jerarquia de les necessitats de Maslow es basa en l'assoliment de diferents estrats ja que aquesta teoria sempre s'explica en forma de piràmide. La persona ha d'assolir el primer esglaió per poder continuar avançant en d'assoliment de les bases més grans i bàsiques. A través d'aquest raonament, una persona que mai assoleix del tot la primera etapa mai podrà sentir-se auto-realitzada, donat que per poder arribar a aquesta posició que és la última en la piràmide de Maslow ha de haver cobert totes les altres necessitats bàsiques. Es condiona l'auto-realització, a la capacitat de l'ésser humà per satisfer de forma efectiva les altres necessitat. Aquesta teoria proposa que per sentir-se i viure de forma realitza primera és necessària allò que és material.

Necessitats espirituals

La proposta des de la mirada de l'espiritualitat és molt diferent. En primer lloc, primerament el reconeixement de l'existència de les necessitats espirituals en una altra format, el qual ja no és piramidal com Maslow sinó que s'estableix com

transversal i immaterial. Per poder analitzar les necessitats espirituals utilitzarem la recerca de Torralba (2003), el qual comenta i explica les necessitats espirituals.

Així es presenten les necessitats espirituals:

- Necessitat de Sentit: donar sentit a la vida és una necessitat primordial per els essers humans.
- Necessitat de reconciliació: el perdó produeix pau en el interior de les persones, demanar perdó i ser perdonador són dos qüestions essencials per acabar amb situacions de ressentiment o de sentiment de culpa.
- Necessitat de reconeixement de la pròpia identitat : El poder ser reconegut per el que un és, representa una necessitat primordial. La identitat pot ser tant factor personal com un factor col·lectiu, donat que també les comunitats i els pobles tenen la necessitat de rebre el reconeixement de la seva identitat.
- Necessitat d'ordre: l'ordre esta vinculat a la seguretat. En el procés de vida, a les persones ens succeeixen situacions que ens desordenen la vida interior generant canvis de prioritats, causant un re ordenament.
- Necessitat de la veritat: la veritat és clarament una necessitat comuna donada la incertesa de la vida. El professional social ha d'establir un vincle amb la persona basat en la confiança i la veritat i ha de saber comunicar la veritat en la mesura que la persona la pot assimilar.
- Necessitat de llibertat: és la capacitat de la llibertat interior de poder escollir, prendre decisions per poder donar sentit al camí que s'està experimentant en el dia a dia. Com explica aquest fragment de Torralba (2003) *"Poner atención a las necesidades espirituales quiere decir que se debe dar una respuesta a la necesidad de libertad en el sentido de liberación"*. És quelcom que en certa forma esclavitza a la persona.
- Necessitat de pertinença: el poder formar part de l'entorn social, el vincle, la comunitat i les relacions interpersonals. El vincle amb la comunitat.
- Necessitat de pregària: Encara que aquesta necessitat esta més arrelada a la religiositat, p dins de l'espiritualitat és entesa, com aquella comunicació sincera amb l'altre.
- Necessitat de silenci i soledat: la soledat quan no és forçada serveix a la persona per poder reflexionar i trobar equilibri interior.

És a dir, aquestes necessitats situen a la persona en una dimensió espiritual que és complexa i que està centrada en la interioritat i la introspecció. Però no està deslligada

de l'entorn sinó que s'estableix un vincle amb allò que l'envolta donat que l'espiritualitat té una base relacional en la qual l'afectació personal està unida l'entorn. Com explica Benavent (2013) "L'espiritualidad hace referencia a aspectos intangibles de la vida, desde, las relaciones con los otros, con uno mismo y con la realidad trascendente, si es el caso". Les necessitats espirituals van més enllà de la interioritat de l'individu i és presenten com transversals en la vida de la persona.

Les dues grans propostes que hem vist fins aquí són perspectives radicalment diferents. La primera explica que la persona rep quelcom material per poder arribar a l'última etapa, en canvi en el segon cas el subjecte parteix d'unes capacitats naturals innates que poden desenvolupar-se.

Necessitat de l'ànima

Un altra perspectiva que va en la mateixa línia que Torralaba (2003) , la trobem en el comentari que realitza Herrando (2006) de Simone Weil, el qual exposa el que ella anomena "necessitats de l'ànima". Aquestes necessitats prenen com a punt de partida el donar la volta a la declaració dels drets humans : "El derecho, al ser condicionado y relativo no puede ser el punto de partida solo la obligación es incondicionada". Ella defensava que el Dret era passatger i en canvi l'obligació l'entenia com la forma de respondre al destí etern de l'ésser humà. Des d'aquesta perspectiva ella enuncia, les següents necessitats de la persona: necessitat d'ordre, llibertat, obediència, responsabilitat, igualtat, jerarquia, honor, càstig, llibertat d'opinió, seguretat, risc i de veritat.

Aquestes necessitats de l'ànima són intangibles i estan lligades al transfons personal de cada individu. Convé destacar, com les persones, més enllà de la perspectiva actual de la societat, individualista i materialista en la qual vivim, tenen necessitats vinculades allò a invisible de si mateixos i dels altres. Aquestes necessitats són mancances que s'enfoquen en quelcom no material i fins i tot tenen un caràcter relacional dins de la societat, parteixen però d'una profunda reflexió sobre quina és la orientació i el paper que la persona que viu i actua socialment té a la societat.

2.1.2. Intel·ligència espiritual

Considerant que l'espiritualitat té un eix tan important per a la persona, prenem importància del concepte d'intel·ligència espiritual com la capacitat de la persona de gestionar aquesta dimensió amb totes les seves implicacions

A finals del segle XX, el psicòleg de Harvard Howard Gardner va realitzar un estudi (Eran of Minds, 1983) en el que explicava que la proposta clàssica i tradicional de la intel·ligència és obsoleta i que cal anar més enllà del pensament lògic- matemàtic /lingüístic. Va elaborar el que ara es coneix com la teoria de les intel·ligències múltiples. Segons Gardner ser intel·ligents és la recerca de les alternatives, de camins que no estan preestablerts i al mateix temps la capacitat de reflexió per decidir les possibles solucions. I en paraules de Torralba: “Ser inteligente es, pues, saber escoger la mejor alternativa entre varias, pero también, saber leer en el adentro de las cosas.” (Torralba, 2010 p. 21). Aquest autor explica que la intel·ligència es dinàmica, que canvia segons la persona i les experiències.

En aquest marc d'intel·ligències múltiples ha sortit el plantejament d'una intel·ligència espiritual. Els primers autors que van començar a treballar amb el concepte d'intel·ligència espiritual van ser Danah Zohar i Ian Marshall, i a través dels seus estudis es van descobrir que certes zones del cervell queden activades quan el individu realitza alguna pràctica o té algun tipus de pensament en termes espirituals. També Gardner ha reflexionat sobre aquesta forma específica d'intel·ligència. Parlant d'intel·ligència espiritual, Torralba (2010) cita textualment la definició de Howard Gardner:

La capacidad para situarse a sí mismo con respecto al cosmos, como la capacidad de situarse a sí mismo con respecto a los rasgos existenciales de la condición humana como el significado de la vida, el significado de la muerte y el destino final del mundo físico y psicológico en profundas experiencias como el amor a otra persona o la inmersión en un trabajo de arte. (p. 45)

La intel·ligència espiritual posiciona a la persona en l'entorn, capacitant-lo per poder caminar tot descobrint, el significat de l'ésser humà, el trobar respostes sobre la vida i la mort i gaudir de relacions profundes.

Segons Torralba (2010):

Cuando afirmamos que el ser humano es capaz de vida espiritual en virtud de su inteligencia espiritual, nos referimos a que tiene la capacidad para un tipo de experiencias, de preguntas, de movimientos y de operaciones que solo se dan en él y que, lejos de apartarle de la realidad, del mundo, de la corporeidad y de la naturaleza le permite vivirla con más intensidad, con más penetración, ahondando en los últimos niveles.(p.53)

És a dir, front a una visió antiga que pensava l'espiritualitat només en clau religiosa i com una forma de separació de la realitat del món la intel·ligència espiritual, és considerada avui com un recurs essencial que capacita a les persones a través de la descoberta d'un mateix, dels valors, d'allò que commou i mou a la persona a actuar per ser la protagonista de la seva pròpia vida. Així com la intel·ligència emocional et capacita per gestionar les emocions, l'espiritual aporta el descobriment d'un mateix amb el que tot això implica, a través de la introspecció, ajudant la persona viure en plenitud.

Benavent (2013) ressalta també aquesta idea: "La espiritualidad afecta a todo el ser humano y genera la capacidad para apreciar la realidad trascendente, para preguntarse por la globalidad de la existencia, por la finalidad y el sentido". És a través d'aquesta intel·ligència espiritual que la persona pot anar més enllà de la superficialitat, la persona és capaç de identificar les seves necessitats i preguntar-se per el sentit de la vida, el propòsit personal.

Per poder treballar aquesta intel·ligència cal entendre com l'espiritualitat va més enllà dels límits del raonament i el racionalisme ja que es transforma en una experiència vital i quotidiana com explica Torralba(2013, p.53) "El cultivo de la inteligencia espiritual pasa por la práctica del diálogo, del ejercicio físico y del deleite musical, entre otras posibilidades." A través dels nostres sentits l'esser humà experimenta el desenvolupament d'un mateix de forma holística ja que a través del conreu de la interioritat té una afectació transversal en la persona , en les relacions interpersonals, en la dimensió corporal, en l'exercici físic i l'experiència viscuda a través dels sentits.

Tanmateix és la intel·ligència espiritual la que ocupa un lloc central en la vida de l'esser humà, ja que és l'element configurador de la personalitat i de l'autenticitat personal. Com explica Torralba (2010):

Esta inteligencia ocupa, dentro de la unidad de la naturaleza humana, un lugar central y dominante. Es ella quien da a todo el carácter de la personalidad y de la auténtica individualidad, quien hace que todos, los estratos estén penetrados de ese carácter. (p. 57)

L'espiritualitat respon a la globalitat personal, afectant a la totalitat de l'èsser humà i cerca acompanyar els individus en la recerca de respostes a les grans preguntes sobre la vida.

La intel·ligència espiritual capacita a l'ésser humà amb diferents elements que acompanyen a la persona en la seva experiència de vida. Torralba (2010) menciona alguns d'aquests elements com són la cerca de sentit, la capacitat de distanciament, l'auto-transcendència, la capacitat de sorprendre, la capacitat de valorar, el sentit del misteri, la cerca de la saviesa, la crida interior i l'elaboració d'ideals de vida entre d'altres elements.

2.1.3. Antropologia Filosòfica

L'antropologia filosòfica, és una disciplina que estudia la necessitat que té l'esser humà per interpretar-se a si mateix, pensar per què és com és, per què viu i per a què vol viure. És un aprofundiment personal vers el sentit de la vida, les preguntes clau i la introspecció interior per a la reflexió. Aquesta capacitat és única donat que cap altre animal del planeta és capaç de plantejar-se el seu propòsit de vida, la seva existència el prendre decisions més enllà dels seus impulsos fisiològics.

L'antropologia filosòfica, descrita per Torralba (1998) diu que:

El hombre no puede vivir sin interpretar su vida y la Antropología filosófica responde, precisamente, a esta imperiosa necesidad que tiene el ser humano de interpretarse a si mismo, de comprender, en el sentido amplio del termino.(p. 30)

Com ja s'ha explicat l'esser humà té necessitats espirituals i entre aquestes és destaca la necessitat de comprendre la seva pròpia existència, d'indagar i profunditzar, conèixer el seu propòsit vital. En aquest procés es dona simultàniament la generació de preguntes amb les quals l'esser humà configura la seva identitat a través del desenvolupament de l'espai interior que s'inicia amb el Jo, com menciona l'autor anterior: "la interioridad es el espacio donde crece y se desarrolla el Yo. La conciencia del yo significa el descubrimiento de la propia identidad personal y ese descubrimiento acontece en el seno de la interioridad" (p.189). L'experiència de l'espiritualitat s'ha d'entendre des de la mirada del procés, i de la intencionalitat per treballar aquest espai introspectiu.

És mitjançant l'experiència diària, que la persona pot descobrir les preguntes clau que l'acompanyaran durant la seva vida i en la mateixa vivència de la transcendència podrà experimentar les respostes a les preguntes, sobre la seva existència. Aquestes preguntes són profundes i no són senzilles de formular ni de respondre, ja que qüestionen el que un mateix creu que és en el moment present.

Torralba (1998) així ho explica:

Cuando uno se pregunta filosóficamente qué es la persona humana, se pregunta por el sentido que tiene su existencia, por su interioridad, por lo invisible de la persona, uno se pregunta cuál es el fundamento último de su ser, de su obra, de su hacer, de su pensar.(p. 30)

Aquest procés és un qüestionant d'allò que fins el moment la persona reconeixia en termes absoluts sobre la seva existència. Les preguntes acompanyen durant tota l'existència e impliquen totes les facetes de la vida.

2.1.4. Logoteràpia

La Logoteràpia, es basa en la cerca de la voluntat de sentit com a primera motivació de l'ésser humà. L'autor que va impulsar aquesta nova visió de la psicologia va ser V. Frankl a través de la seva pròpia vivència en un camp de concentració nazi. Logos és la paraula llatina de sentit o significat V. Frankl, explica que la logoteràpia no és només un concepte filosòfic, sinó que pretén ser una eina vers la pròpia existència humana. Frankl (1979, p. 101) “ Pues logos o “sentido” no es solo algo que nace de la pròpia existencia, sinó algo que hace frente a la existencia”, és una forma d'encarar la vida, tenint consciència del que la persona és.

Segons Frankl(1979, p. 72) , “Es esta libertad espiritual, que no se nos puede arrebatarse, lo que hace que la vida tenga sentido y propósito” Ell va observar a les persones que estaven en el camp de concentració i va identificar aquelles que eren capaces de seguir endavant en mig de la situació i va acabar amb aquest fragment, que explica com la llibertat espiritual és quelcom que ningú pot arrabassar, només la persona pot decidir si vol viure aquesta llibertat espiritual.

Al mateix temps Frankl explica el fonament de la llibertat última, que es basa en com l'ésser humà s'enfronta més enllà dels propis medis materials, i lluita a través de la capacitat d'escollir quina serà l'actitud amb la que farà front a les circumstàncies.

Frankl(1979) ho explica d'aquesta forma:

Puede que fueran pocos en número , pero ofrecían pruebas suficientes de que al hombre se le puede arrebatarse todo salvo una cosa: la última de las libertades humanas --la elección de la actitud personal ante un conjunto de circunstancias – para decidir su propio camino. (p.71)

Aquesta elecció dins de les circumstàncies de l'autor tenen a veure amb si la persona es deixava dominar i perdre la llibertat última o decidia agafar forces per recordar la seva dignitat intrínseca i que les circumstàncies no el dominessin.

Frankl relata la seva experiència en el seu llibre anomenat "*El hombre en busca de sentido*", tot explicant com en el camp de concentració els expropiaven la seva identitat transformant el seu nom en un simple numero.

La logoteràpia, aprofundeix en el sentit últim de la persona, el propòsit de vida, la missió i la visió de futur. Les preguntes adequades cerquen respostes que aporten significat en mig de les circumstàncies. Segons Frankl(1979, p81) "En realidad ni importa que no esperemos nada de la vida, sino si la vida espera algo de nosotros". La pregunta de ---Quina és l'aportació singular que la persona pot deixar al món?—és la pregunta que l'ésser humà és fa.

Respecte al sentit de la vida Frankl (1979) diu el següent:

El sentido de la vida difiere de un hombre a otro, de un día a otro, de una hora a otra hora. Así pues, lo que importa no es el sentido de la vida en términos generales, si no el significado concreto de a vida de cada individuo en un momento dado. (p. 110)

Així doncs els individus, necessiten descobrir el sentit profund de la seva pròpia existència, però aquet sentit ha de ser concret i específic e instrumental , per que sinó seria merament una declaració de intencions que no acompanyaria a la persona en ser autèntic.

2.2. Espiritualitat i exclusió social

L'espiritualitat està arrelada dins dels espais d'interioritat on es troba quelcom valuós per els individus generant una experiència única de transcendència. Benavent (2013) comenta a Romà Fortuny i Bartomeu Bennassar, els quals mostren com les persones que viuen en exclusió i/o marginació s'identifiquen amb un tipus de creences i sentiments comuns com són la por, la soledat, la negativitat i la culpa, tots valors, sentiments i emocions nocius i negatius. Les persones que es troben en aquesta situació mostren una interioritat bloquejada o simplement pèrdua de sentit. La persona es troba tancada en les preguntes sobre la seva existència, en els "perques" i no troba

les respostes necessàries per continuar endavant i necessita un acompanyament per a la recuperació i restauració amb un mateix i amb els altres.

En una entrevista realitzada a Salvador Busquets per E. Benavent, per a la *Revista d'Educació Social* (n.56, 2014, 143-151) Busquets expressa el següent: "Sí, detecté que a aquellos chicos tan castigados por las drogas les preocupaba prestar atención a su interioridad, buscaban espacios de meditación de interiorización, para encontrar la paz". Salvador Busquets, que en el moment en que es va realitzar l'entrevista era el director de la Fundació Arrels, expressa molt bé com les persones que estan sense llar i en situació d'exclusió tenen necessitat profunda de trobar la pau, realitzar i desenvolupar l'espiritualitat i trobar així la llibertat en mig del seu passat i de la seva experiència. Aquest passat té vinculació, en el context de l'entrevista, amb a la drogodependència i la pèrdua sistemàtica al llarg del temps.

Certament per poder comprendre i intervenir en les diferents necessitats que els éssers humans comparteixen com a espècie en general, i que al mateix temps són compartides més concretament pel col·lectiu dels exclosos el professional de l'acció social ha d'iniciar un procés de reflexió professional per tal de comprendre la persona com a ésser integral, també amb les seves necessitats espirituals i intervenint de forma holística.

2.2.1. Atenció holística

La mirada des de l'atenció holística treballa la perspectiva de que l'abordatge en la intervenció ha de ser la cerca de les necessitats i el pensar possibles camins alternatius, a través de la reflexió i l'experimentació. Cal reconèixer també, tal i com acabem de veure les necessitats no materials/espirituals, com és la identitat, les potencialitats, les relacions interpersonals, la introspecció. Com expliquen Giménez, A., Pavón, P., Rico, P (2014):

Se trata de pensar posibles caminos de abordaje recuperando el pensar y sentir, las atribuciones de sentido y la identidad de quienes reclaman de nuestra actuación, reconociendo un potencial poco explorado que puede aportar herramientas significativas para los procesos de intervención que realmente pretendan favorecer un cambio, y no más de lo mismo. (p.1)

A través d'una intervenció holística, la qual implica atendre totes les dimensions i les necessitats de la persona ja mencionades anteriorment, es busca iniciar un procés de

canvi real donat que es té en compte totes les perspectives i el Professional ha de comprendre que el camí està en re- formular les respostes i reflexionar en les possibles alternatives que poden existir tenint en compte les potencialitats i les necessitats de la persona. Es tracta d'anar més enllà de convencionalisme establert en la intervenció clàssica, que se centra com ja s'ha explicat en suplir les necessitats materials bàsiques.

A través d'aquesta mirada, el professional té en compte la vivència actual del l'èsser humà, els components interns i externs d'aquest. L'espiritualitat en el conjunt de la persona pot ser un element clau en el tracte i el tractament amb les persones que estan en exclusió social. Giménez, A., Pavón, P., Rico, P (2014) ho expliquen així:

Abogacía Holística: refiere a aquel ejercicio de la profesión de abogado que amplía la visión del caso a los demás aspectos de la vida del justiciable (emocional, física, espiritual). Por lo tanto considera también esas áreas que – si bien no están contemplados concretamente en la normativa aplicable al caso en estudio- son determinantes en el aquí y ahora del cliente para su resolución interna y externa.(p. 2)

Així doncs l'espiritualitat és rellevant per dur a terme la intervenció professional a diferents nivells de la persona. L'èsser humà es planteja les necessitats en certes etapes vitals o moments de la vida en que li succeeixen vivències que obliguen a la persona a plantejar-se un canvi ja que la percepció que té de la seva vida és de manca de sentit, de buidor. És en aquestes etapes que l'èsser humà es troba en una situació de vulnerabilitat integral, implicant totes les àrees de la seva vida. És en aquest moment en que la persona es més sensible a prendre consciència de la seva espiritualitat.

És a través d'aquestes etapes i moments que en la persona apareix la necessitat d'anomenar certs conceptes per el seu nom. Així s'identifiquen les necessitats espirituals que intervenen per comprendre, per una banda, quelcom que la persona està vivint i per altra banda iniciar una introspecció per conèixer-se a si mateix i cercar respostes a les preguntes vitals.

La dimensió espiritual pot ser el motor de la transformació personal i social de l'èsser humà, donat que la persona en el procés de transcendència inicia un qüestionament profund sobre l'existència, els problemes que viu i va més enllà quan s'inicia la trobada de respostes que faciliten i capaciten per encarar i solucionar les problemàtiques.

Giménez, A., Pavón, P., Rico, P (2014) ho expliquen d'aquesta forma:

Esa "visión" del padecimiento, o en otros términos, de la insatisfacción de necesidades, esa búsqueda de lo que trasciende a lo evidente o al plano material, es lo que vinculamos a la noción de Espiritualidad presente en los procesos que las personas desarrollan para transformar su situación problemática. Una dimensión que los lleva a buscar respuestas a preguntas que tienen que ver con el sentido de la existencia, el sentido de los vínculos, el sentido de los problemas que deben afrontar y por lo tanto de los modos de solucionarlos. (p. 4)

Com menciona aquest autor el treballar des d'aquesta dimensió aporta el replantejament d'allò que és vital per la persona, els vincles, les actituds, els valors etc. Aquest canvi de visió té en compte la realitat profunda de l'ésser humà com a eina de transformació de les problemàtiques que la persona viu.

Així doncs, l'atenció holística és atendre l'ésser humà des de totes les perspectives que configuren l'individu. Aquesta forma de treballar implica el profunditzar més enllà i tractar l'espiritualitat com quelcom que suma i que transforma a la persona.

2.3. Comunitat

La comunitat és un element essencial dins de l'espiritualitat. Cerca ser un punt de trobada físic o no, i que activament generar espais on la gent pugui desenvolupar-se, compartir i créixer dins d'un marc de creences compartit. Al contrari del que s'ha pensat tradicionalment, el viure una espiritualitat comunitària no està vinculat a un lloc físic, a una església, mesquita, o temple budista, sinó que transcendeix dels espais físics. La comunitat pot sorgir en els llocs més comuns i senzills, perquè la importància no recau en el lloc sinó en les persones que es troben per celebrar, compartir, créixer i reflexionar de forma conjunta. Compleix la funció de nexa d'unió. Així doncs podem entendre el següent "Las comunidades son a la vez espacios de buena vecindad y lugares de soledad. Se han construidos y son vívidos de formas muy diversos."(Benavent, 2013. p.62) .

Les comunitats són un eix fonamental per comprendre per una banda la transcendència de la persona donat que és un espai compartit amb altres persones que es troben desenvolupant l'espiritualitat, com a procés de creixement, el qual es realitza de forma individual però també de forma comunitàriament. Per altra banda són

espais de creences compartides, on coexisteixen la diversitat, la singularitat, al mateix temps que es genera una cultura pròpia, un microsystema social. Com expressa Jean Vanier “La vida comunitària implica cooperar y tomar juntos las decisiones. (Vanier, 1997. p.48)” . Quan la persona s’endinsa dins de la comunitat, és l’inici d’un camí que realitza ja no sol sinó amb un grup de persones encara que tinguin necessitats diferents i dispers, però caminen juntes en la diversitat de la comunitat, i s’accepten tal i com són.

No totes les comunitats són iguals, ni totes aporten elements positius per a les persones per això cal distingir entre comunitats sanes i comunitats nocives. Les comunitats sanes, són un espai necessari per a les persones, gràcies a que a través d’elles s’estableixen interaccions interpersonals enriquidores entre les persones que les formen. Dins d’aquestes comunitats es generen sinergies d’identitat, arrelament i pertinença. Les comunitats nocives suposen la generació d’espais de marginació i desigualtat social. Com explica Benavent (2013).

Las injusticias de las relaciones sociales generan en los más débiles una falta de sentimiento de pertinencia y a menudo son la causa de la aparición de conductas poco sociales. (...) La competitividad, el individualismo, el materialismo que impera en muchas de las comunidades de la Sociedad de nuestro siglo son valores que no ayudan a la persona a poder tener un crecimiento sano des de un punto de vista de vida interior.(p. 65)

També cal destacar que en l’actualitat hi ha diferents problemàtiques globals que afecten a la formació de les comunitats tradicionals, al mateix temps que generen noves comunitats amb nous models. Per exemple: l’economia com a fenomen predominant arreu del món ha causat inseguretats i inestabilitats política arrel de les darreres crisis. D’altra banda, la identitat, l’arrelament i la pertinença són elements en l’actualitat complexos d’identificar a nivell personal i col·lectivament degut a que en el nostre món global s’han generat noves formes d’entendre el món, la globalització ha diluït en molts casos les identitats i les identificacions col·lectives tradicionals. Les persones han perdut part de la seva identitat i cada vegada més troben dificultats degut els canvis socials, per arrelar-se i sentir pertinença. En aquest sentit han sorgit noves formes de comunitat i les tradicionals han entrat en processos de crisis i/o evolució.

En qualsevol cas, aquestes no alteren lo fonamental, la importancia de la comunitat per a les persones. Com menciona Vanier (1997): “¿No es fundamental en la

actualidad construir lugares de pertenencia en los que las personas se comuniquen, se abran unas a otras y juntas encuentren sentido a sus vidas?" (p. 53). És en la comunitat on es crea una identitat col·lectiva, de pertinença vers al proïsme i un arrelament atemporal, perdurable en el temps.

És a través d'aquestes relacions que la persona obté respostes a les seves necessitats espirituals i, on les seves preguntes més profundes són contestades. Aquests espais creen una obertura cap allò que afligeix a la persona, és on la fragilitat de l'ésser humà i la tendresa dels altres es troba amb l'altre i és en aquest espai on les persones són acceptades, reconciliades, identificades a través de les relacions que s'estableixen. Vanier (1997) en la seva obra "*Acoger nuestra humanidad*" va explicar el següent: "No podemos describir nuestra identidad y el sentido de nuestra vida estando solos. Lo describirnos a través de la relación, de la interdependencia, con nuestras fuerzas y debilidades. (p.47)"

Des d'una perspectiva religiosa i concretament des del cristianisme evangèlic la comunitat és entesa com l'església, el conjunt de persones que comparteixen una mateixa fe i uns mateixos valors i que s'identifiquen amb un tipus de comunitat local però també amb una comunitat global.

Warren (2002) en el seu llibre descriu el propòsit de l'església com un punt de trobada per l'espiritualitat i per cobrir necessitats: "Él (Dios) creó la iglesia a fin de satisfacer las cinco necesidades más básicas de tu vida: un propósito para vivir, personas con quienes vivir, principios para vivir, una profesión que desarrollar y el poder para vivir." (p.145)

Així doncs les comunitats són espais on compartir, reflexionar des de la interioritat de la persona i on poder identificar-se amb els altres, relacionar-se i créixer. Cal observar com aquesta definició de comunitat, especifica un seguit d'ítems, que anteriorment s'han comentat des de l'antropologia filosòfica, com són per què estic en aquest món, quin sentit té la meva existència, un propòsit i una missió.

La comunitat és part essencial del reconeixement d'un mateix i dels altres; cal comprendre que la comunitat és una oportunitat per transcendir del propi egocentrisme i de l'individualisme que predominen la nostra societat; una comunitat sana pot cobrir la necessitat de l'ésser humà de tenir relacions significatives i que aquestes puguin

elevant la significació del que un mateix és. En aquest sentit una comunitat sana és també una comunitat terapèutica. Com expressa Vanier (1997):

Necesitamos descubrir que los otros son como nosotros, con sus dones y sus necesidades, y que nadie es el centro del mundo. Cada uno tiene un papel que desempeñar en el universo; una pequeña función, pero una función importante y unos nos necesitamos a otros. (p. 62)

La comunitat és sempre diversa, amb persones amb diferents necessitats i prioritats, però la comunitat només es generarà quan la persona transcendeix de si mateix i compregui que necessita dels altres per poder avançar en la seva experiència.

2.3.1. Espiritualitat, comunitat i Treball Social Comunitari

Des de l'àmbit del Treball Social comunitari, hi ha diferents elements que fomenten la comunitat i que ajuden en la consecució tant dels objectius de comunitat com dels objectius individuals. Així doncs el treball social comunitari té un gran ventall de possibilitats per a la intervenció, com pot ser el desenvolupar projectes per realitzar un abordatge des de diferents serveis, altrament la intervenció podria incloure l'associacionisme entre diferents entitats per assolir un objectiu comú.

Segons Barbero, Cortès (2005, p. 18) "el Trabajo Comunitario es un tipo de actividad que pretende la organización de poblaciones. Se trataría de una práctica organizativa que realizan los profesionales del ámbito de la intervención social y en torno a ciertos objetivos colectivos." Des de la mirada d'aquest autors, el Treball Comunitari és tracta d'unir allò que està separat per treballar en comú per una finalitat conjunta. Però per poder intervenir des de aquest enfoc, cal tenir en compte la identitat, el sentit, i la pertinença a la comunitat

És en la comunitat on les persones inicien un procés intencional a través de la descoberta de les necessitats d'un mateix i el compartir-les amb altres persones creant una obertura del allò profund de la persona. Com explica Montero (2004):

Se comparten expectativas socialmente construidas, necesidades o problemas que crean un sentido de grupo más o menos grandes según circunstancias compartidas, y de esa interacción surge un sentido de comunidad que está íntimamente ligado a una identidad social comunitaria.(p. 203)

Aquesta experiència en la qual l'element clau són els problemes, les necessitats o les expectatives compartides, en un espai on els individus poden mostrar-se amb autenticitat en la interacció amb els altres, on les relacions són transparents, genera la resposta del col·lectiu. És en aquesta resposta solidària com explica Montero, que la identitat i el sentit de comunitat sorgeixen.

La identitat comunitària, està vinculat a sentit i pertinença. La mateixa autora explica com la comunitat, forma un teixit d'associacions, entre diferents persones les quals encara que són diverses allò que els uneix quelcom més profund i significatiu. Així, per Montero (2004) els aspectos constituents del concepte de comunitat són:

- La comunidad como punto de encuentro.
- Integrarse como vecino.
- Sentimiento vocalizado de ser un nosotros.
- Relaciones sociales estrechas que suponen solidaridad, ayuda, la seguridad de la confianza en los otros.
- La creación de un espacio o ámbito tanto físico como psicológico de pertenencia.(p. 205-206)

És a través de la pertinença a la comunitat que la persona més enllà de compartir creences és capaç de suplir les seves necessitats de caràcter espiritual i de participar de la comunitat suplint les dels altres. És en aquesta interacció que la persona comparteix identitat i pertinença.

Les comunitats han de ser enteses com a llocs físics o no, on les persones interactuen i estableixen una relació de camaraderia o de germandat en la qual estableixen relacions profundes aportant un benefici tan col·lectiu com individual a través de crear sinergies de solidaritat, ajuda, seguretat i confiança. Aquest vincles responen a les necessitats aportant els elements descrits anteriorment.

Tanmateix cal destacar la importància que tenen la identitat del col·lectiu, com a suma dels actors i els vincles de la cooperació tan interna dins de la comunitat com externa a la comunitat.

Segons Barbero, Cortès (2005) El treball comunitari se centra en set pilars:

1. Descubrir necesidades y potencialidades del espacio social de que se trate.
2. Tomar contacto con la gente, desarrollar la voluntad de trabajar para satisfacer necesidades.
3. Formar y establecer las

estructuras colectivas, repartir tareas. 4. Ayudar a identificar y elaborar objetivos, clarificarlos y establecer prioridades. 5. Mantener la organización activa. 6. Tener cuidado y ayudar a comunicar. 7. Apartarse y concluir. (p.20)

Aquests set pilars tenen implicacions relacionals i personals. El plantejar uns objectius comuns i permet acompanyar a les persones per realitzar un trajecte conjunt com a comunitat, creant unitat, acceptant la diversitat. Cal destacar la figura del Professional, ja que inicialment en l'acompanyament comunitari té un pes en el desenvolupament comunitari molt alt però que al final s'aparta per deixar que la comunitat s'autogestioni.

La identitat comunitària, l'arrelament dins de la comunitat i la pertinença a un grup amb el qual la persona simpatitza amb els seus valors i principis, són els elements claus per comprendre la importància de la comunitat vers les necessitats espirituals.

L'autora Montero (2004) en el seu capítol de psicologia comunitària segueix a Forster (1998) per explicar el fonament de les Comunitats intencionals i quines característiques tenen:

- Compartir una forma total de vida y no solo algunos intereses y contactos para lograr un fin común.
- Tener relaciones cara a cara que tienden a expandirse.
- Preocuparse por el bienestar de todos los miembros y sentirse obligados recíprocamente a fomentarlo.
- Ser centrales en la formación de identidades de sus miembros, debido a compartir relaciones, obligaciones y consumares, tradiciones. (Forster 1998:40)

Clarament una comunitat intencional implica compartir un estil de vida, a través de creences, interessos i metes conjuntes, a través del vincle directe i genuí entre les persones. Aquestes comunitats inicien un procés de crear una història conjunta, una suma de vivències individuals i comunitàries.

2.4. La visió religiosa

En aquest apartat del Marc Teòric s'explicarà, quina és la visió que des de diferents religions, i més concretament des del Cristianisme evangèlic/protestant i el catolicisme

més viu, es té de la dimensió espiritual de les persones i de quina forma responen a les necessitats espirituals.

Respecte al poble evangèlic cal considerar que és divers i format per un conjunt de denominacions que tenen accents diferents fa l'hora d'interpretar la Bíblia. Per poder oferir una visió àmplia es presentarà el pensament d'una de les persones més reconegudes a nivell mundial que és el pastor evangèlic nordamericà Rick Warren.

2.4.1. Evangèlics/Protestants

Des de la visió d'aquesta religió, s'entén l'existència de l'espiritualitat, com quelcom que és donat per Déu i que és intrínsec a en totes les persones que Déu ha creat. Així doncs els Cristians evangèlics són sensibles a l'espiritualitat i a les necessitats espirituals de les persones.

La pregunta més comú que tota persona es realitza i que és essencial fer-la per trobar sentit a la vida és: Per a què estic aquí a la terra?. Aquesta pregunta l'ajuda a respondre Warren (2002) en el seu llibre *“Una vida amb propòsit.”*. L'autor explica com Déu té un propòsit per cadascú, que la persona ha estat creada amb una singularitat única i que és vital descobrir quin és aquesta singularitat per la qual Déu crea a les persones per desenvolupar una tasca particular.

En el seu llibre Warren explica que Déu va crear a la persona amb cinc propòsits:

- Vas ser creat per agradar a Déu.
- Vas ser fet per a la família de Déu.
- Vas ser creat per a ser com Jesús.
- Vas ser creat per servir a Déu.
- Vas ser fet per a una missió.

Aquest cinc propòsits, cerquen comprendre quin és el plantejament de Déu per la seva creació. A través d'aquest cinc factors la persona supleix la seva necessitat de sentit, de veritat, de relacions significatives, d'identitat, pertinença. És a través d'aquest procés que la persona descobreix per a què ha estat creada, la seva missió, la visió particular dins del Cristianisme sobre la veritat i sentit de vida. També la persona troba significat en la comunitat (l'església) i visualitza el camí de vida a seguir prenent com a model la figura de Jesús. Des d'aquesta perspectiva només les persones creients dins d'aquesta cosmovisió cristiana són capaces de comprendre plenament el seu sentit i propòsit de vida.

Cal destacar la importància que té el concepte de vida eterna que en certa forma aporta pau al creient, aporta temporalitat al patiment, a la lluita, a les injustícies etc. La vida eterna és conceptualment complexa de comprendre però el seu efecte en la persona dona serenor en molts moments de la vida.

2.4.2. Catolicisme

Des de la perspectiva del catolicisme, s'exposarà a dos autors, que a partir dels seus camps d'estudi corresponents treballen l'espiritualitat i les seves necessitats. El primer és el teòleg i filòsof canadenc Jean Vanier i el segon és el sacerdot català Romà Fortuny .

El primer autor aprofundeix en dos elements bàsics de l'espiritualitat, com són la humanitat com a concepte profund on sorgeix el qüestionament a través de les experiències vívides, i el segon element és la reconciliació o la falta d'aquesta i les conseqüències que té, donat que la falta de perdó d'un mateix i dels altres crea barreres de relacions amb les persones però al mateix temps crear conflictes dins de la persona.

Vanier (1997) en el seu llibre "*Amar hasta el extremo*" descriu com és realitza la recuperació de la humanitat de l'ésser humà:

Los más débiles invitan a los que están más dotados a descubrir su humanidad, a abandonar el mundo competitivo, para poner sus energías al servicio del amor, de la justicia y de la paz; a asumir mejor sus propias debilidades y sus fragilidades, que intentan ocultar a menudo detrás de mascararas. (p.80)

Aquesta humanitat, és un motor per a l'espiritualitat. La humanitat com mostra aquest fragment és un concepte que dur a l'espiritualitat ja que aquesta té a veure amb el transcendir de l'ego, la cerca d'ideals superiors i l'acceptació d'un mateix amb les debilitats i les fragilitats. Aquest enteniment col·lisiona amb la visió de la societat occidental, que premia al fort, al poderós i en la qual l'individualisme i el materialisme estan presents de forma intensa en la cultura.

El segon element és la reconciliació, aquest perdó que la persona necessita. Quan no es perdona, sorgeixen els conflictes, els prejudicis, i els posicionaments socials a favor

o en contra de la persona o del grup social. El mateix autor ens recorda les conseqüències i les avantatges de la reconciliació.

Segons Vanier (1997):

Perdonar es también dar vida, salvar los obstáculos que impiden la comunión y la amistad. Los muros que erguimos entre nosotros dificultan el diálogo; cesa la comunicación. Esos muros son juicios que separan y aíslan a las personas, las lleva a la angustia, a la muerte interior. (p. 111)

Perdonar aporta vida, relacions genuïnes, aporta fragilitat davant de l'altre però sobretot és sinceritat i transparència per un mateix i per l'altre persona. I quan aquesta reconciliació no es dona s'inicia un trencament tant en la relació externa com en la relació amb un mateix.

Seguint en la línia anterior, el següent autor, Romà Fortuny mostra des de la perspectiva cristiana, la visió sobre els exclosos i la necessitat que aquests tenen per relacionar-se i descobrir l'espiritualitat. Fortuny (2000, p. 2) expressa el següent: "(...) ahora, observem que els pobres no poden gaudir d'aquesta vida, que romanen aliens al seu món interior i que reclamen a crits satisfer aquesta mancança, des d'una buidor existencial, sense saber ben bé què volen.". Els pobres són aquells exclosos, que tenen sentiments i emocions, pèrdues més enllà de quelcom tangible. Aquest autor mostra la convicció de que les persones viuen de forma intensa la percepció de la seva manca d'interioritat.

Altrament, el mateix autor destaca l'avenç de la pobresa no tan per un condicionament purament econòmic sinó per una constant destrucció de la interioritat de les persones. D'aquesta forma ho explica l'autor: "Aquestes manifestacions en les persones ens fan entendre que, a casa nostra, la pobresa avança més per una destrucció del món interior de la persona que no pas per la manca de recursos econòmics.". Les persones es troben en una espiral de pèrdua, adquisitiva que afecta a tota la vida interior i de la mateixa forma la vida interior quan és va perdent afecta a la forma de gestionar totes les relacions ja siguin econòmiques i com personals.

Des d'aquesta visió, la transcendència i la creença en el Déu cristià és essencial ja que és un primer pas per iniciar un procés de restauració i de cerca de sentit. Com explica el següent fragment, és a través d'aquesta creença que la persona pot iniciar un reconeixement de si mateix i també reconèixer els altres.

Fortuny(2000) explica :

El primer pas per a una espiritualitat amb els pobres és el de creure, Creure amb majúscula, perquè creure en el jo profund de cada persona i en el de totes les persones és creure en Déu. Aquesta experiència de fe també l'ha de fer l'exclòs, ha de començar per creure en si mateix per iniciar el procés de creure en els altres.(p.7)

La creença, capacita a la persona per creure que pot ser transformada, a través de la re- descoberta de si mateix, observar el procés de vida fins el moment i identificar i significar aquelles necessitats més essencials.

3. Anàlisi i discussió

L'objectiu principal d'aquesta segona part del Treball Final de Grau cerca poder reflexionar sobre aquests eixos principals: la mirada professional, la recerca i detecció de necessitats espirituals, la importància d'actuar des de la professió, la dimensió espiritual de les persones i per últim l'espiritualitat cristiana. A través d'aquests eixos s'aprofundirà i es reflexionarà sobre la rellevància i importància de l'espiritualitat com a dimensió de la persona i la tasca professional que realitza el Treballador Social.

Per poder dur a terme aquesta part s'utilitzaran, a més dels conceptes i les argumentacions teòriques que hem vist fins ara, unes entrevistes dutes a terme a dues visions sobre l'espiritualitat. La primera entrevista va ser realitzada als Pastors Evangèlics de l'Església Unida de Terrassa Andreu Dionís i Ruth Giordano¹ (Annex 1). La segona entrevista va ser realitzada a la professional del treball social en el camp sanitari Lydia González² (Annex 2), la qual dirigeix l'equip del departament de treball social del Consorci Sanitari de Terrassa. Així mateix s'utilitzarà un recull d'històries personals d'usuaris viscudes en les pràctiques i guardant l'anonimat per, a través d'aquestes, mostrar la importància de l'espiritualitat dins del camp del treball social.

3.1. La mirada del professional

En aquest apartat ens centrarem en la mirada del professional sobre l'espiritualitat: la necessitat de superar prejudicis i d'obrir la perspectiva de la professió per incloure l'espiritualitat com un element més en el seu camp de treball habitual.

La mirada de la professió no està lliure de les càrregues personals ni es desenvolupa en un espai personal neutral sinó que està plena de la pròpia cultura, experiències personals, religions, creences i ideologia. És en aquesta construcció professional que el Treballador Social ha de ser capaç de tenir una visió més amplia de les necessitats personals que les reconegudes en la piràmide de Maslow i d'oferir acompanyament i respostes immediates a les necessitats materials, començant a visionar-les conjuntament amb l'usuari a mig i a llarg termini, acompanyant-lo en les seves esperances, el seu futur i les seves pors.

¹ A. Dionís i R. Giordano.(2016) Pastors de l'Església Unida de Terrassa. Terrassa. 08.02.2016

² L. González.(2016) Responsable del departament de treball social del Consorci Sanitari de Terrassa. Terrassa. 18.02.2016

A través de la formació universitària i complementària el TS aprèn i construeix una mirada professional pròpia en base alguns aprenentatges sobre psicologia evolutiva, psicologia social, sociologia, antropologia, habilitats socials, dinamització de grups, ètica i d'altres disciplines. En cap moment del procés formatiu de l'estudiant rep formació sobre espiritualitat com a dimensió profunda de la persona, i aquesta mancança repercuteix en l'usuari. Senreich (2013) explica la importància de treballar l'espiritualitat a través de que els alumnes es plantegin la seva pròpia espiritualitat:

Alguns textos recents d'espiritualitat i treball social advoquen per que els estudiants de Treball Social examinin els seus propis punts de vista espirituals i religiosos i com aquests afecten al seu treball amb els usuaris, especialment quan hi ha dissonància amb els usuaris.

Per poder contribuir personalment en aquesta dimensió el mateix procés formatiu, el futur professional s'ha d'auto examinar i descobrir quins són els seus punts de partida respecte a l'espiritualitat d'un mateix. És necessari plantejar-se si realment la professió de treball social cerca una intervenció integral de la persona i, en cas d'una resposta afirmativa, prendre consciència de que no considerar aquesta dimensió dificulta per acompanyar a les persones en la recerca de la seva pròpia espiritualitat i/o en el camí d'ajudar-les a recolzar-se en aquesta dimensió en processos de mancança i exclusió.

A través de les pràctiques professionals de la Facultat vaig poder observar aquesta dimensió espiritual en els usuaris i en conseqüència vaig poder extreure històries que reflecteixen i mostren la realitat espiritual. Aquesta primera història va arribar als serveis socials de Badalona. Es va atendre un matrimoni de mitjana edat que va haver de fugir del seu entorn sota amenaça, ja que la pertinença de la parella a dos clans d'ètnia gitana que estaven en conflicte, va acabar forçant la fugida d'aquests fora del seu entorn. Aquest fet els va dur a perdre totalment la seva xarxa social pròxima d'ajuda, ocupar un pis de forma il·legal i a realitzar una demanda d'ajuda als Serveis Socials. La construcció professional et dur a visualitzar només les necessitats plantejades per Maslow, ja que en un primer moment valors les ajudes de caràcter econòmic i material i analitzes la seva situació des d'una perspectiva social, jurídica i de l'entorn familiar, però aquesta visió és limitant i limitada. Des de la perspectiva de la dimensió espiritual, cal observar el conflicte que hi ha dins de la família extensa i quines conseqüències té en els individus, i de la mateixa forma conèixer la realitat de la pèrdua de pertinença i identitat, a un grup concret i una soledat imposada.

En aquest cas el context social concret és complex. La parella pertanyia a una comunitat d'ètnia gitana, en la qual la persona es veu envoltada d'una identitat particular i concreta i un sentiment de pertinença al grup profunda i aquesta es veu truncada i dissolta causant una sensació de pèrdua de direcció i de sentit. Des de Serveis socials no vam saber veure que més enllà de les seves problemàtiques materials, com són el viure en un pis ocupat, sense aigua calenta, sense intimitat, no tenir feina i no poder optar a ajudes per superar la seva situació hi havia una pèrdua i un dolor intens. Tanmateix una altra necessitat espiritual que es pot identificar és la de reconciliació, ja que la divisió de la comunitat va generar no només trencaments en el grup sinó que va causar trencaments a nivell relacional i interpersonal. I com ja s'ha comentat en el marc teòric, en la dimensió espiritual de la persona hi ha diferents necessitats: de sentit, de reconciliació, d'identitat, d'ordre, de veritat, de llibertat, de pertinença, de pregària, de soledat i silenci. Aquestes necessitats són una experiència real de la persona que causen un gran patiment tant individual com relacional i molta buidor. Aquesta experiència repercuteix en les altres necessitats de caràcter material i en les necessitats emocionals.

Així doncs el professional s'ha d'enriquir d'aquesta nova mirada que aporta el poder anar més enllà en les situacions més comunes en les que es troba el professional en el marc de la actual crisi socioeconòmica. Aquesta forma de desenvolupar el treball social necessita conèixer la sensibilitat cap a les creences, el sentiments, les esperances, les formes d'expressar i la seva forma d'entendre el futur dels usuaris. El professional ha de ser conscient que les persones poden viure i experimentar el fet religiós o espiritual i que aquest fet el pot ajudar a renovar la seva forma de pensar més enllà del que viu l'usuari.

Altrament, cal que el professional que s'inicia en aquesta dimensió compregui que no es tracta d'elements que puguin dividir la intervenció per qüestió d'espiritualitat amb conceptes religioses com són: la fe, la religiositat, la deïtat. Del que es tracta és primerament de ser sensible a allò que expressa la persona i, en segon lloc, el poder fer preguntes adequades per poder acompanyar la persona a descobrir i identificar les seves necessitats, ja que una necessitat transversal en totes les persones és el poder posar simbolisme el que es viu. González (2016) en l'entrevista realitzada ho expressa de la següent forma:

Aquí té molt a veure que jo sigui creient i clar jo crec en Déu, crec en el més enllà, en la realitat espiritual. Aleshores, ho visc des d'aquesta perspectiva i ho puc afrontar i acompanyar a les persones des de aquesta perspectiva.

González compren l'espiritualitat com quelcom propi i des del seu bagatge personal cerca poder intervenir, també des d'aquesta perspectiva, aportant la seva sensibilitat cap a l'espiritualitat i per la seva pròpia experiència és capaç de posar símbols i llenguatge allò que viu. I afegeix quelcom rellevant per encarar la intervenció:

És important entendre que aquestes necessitats i aquest sentit de l'espiritualitat i del més enllà hi és en totes les persones, sempre, en tothom, i cadascú ho interpretarà a la seva manera. I cal ser sensibles perquè hi ha moments en que la persona té necessitat de buscar respostes i cadascú ha de trobar les seves i cal permetre a la gent poder expressar.

El TS ha de partir de la perspectiva de que existeix una dimensió espiritual, més enllà del seu propi sistema de creences que no té per què ser semblant al de la persona usuària. Així doncs la dimensió espiritual i les necessitats espirituals van de la mà com un tot en la persona. Com comenta L. González, tota persona cerca respostes sobre la seva experiència de vida i al mateix temps cal donar la oportunitat d'expressar-se en espais de confiança.

Per poder comprendre l'experiència de l'usuari, el TS ha de realitzar un plantejament personal i una cerca sobre quina és la manera que com a TS podem entendre l'espiritual, com s'expressa a l'entrevista a L. González:

També depèn molt de que tu hagis fet un procés primer, de que tu com a mínim t'hagis plantejat temes espirituals i això depèn de cada persona. No ens formen per això i en aquest moments depèn més del perfil de cada persona.

Aquest fragment mostra com una professional de llarga trajectòria, amb més de 20 anys a la professió en diferents àmbits en els quals s'ha trobat amb tot tipus de persones en situació de vulnerabilitat, es qüestiona el fet de que en la formació rebuda no s'hagi plantejat en cap moment el coneixement i l'aprenentatge de la dimensió espiritual. I d'altra banda, com el seu bagatge personal i l'obertura a incloure la dimensió espiritual en el seu servei professional creu que ha estat positiva per als usuaris.

3.2. Recerca, per la detecció de les necessitats espirituals

En el procés de coneixement de la dimensió espiritual de la persona és important la detecció de necessitats espirituals, com ja s'han mencionat a l'apartat del marc. En

aquest punt desenvoluparem la importància que tenen i les conseqüències que generen en la persona.

Respecte a la detecció de necessitats espirituals, el Treballador Social, es troba en una situació complexa, ja que com ja s'ha mencionat en altres parts del treball, la religiositat i l'espiritualitat, són elements que actualment no tenen una visualització social però que cada vegada més es parla d'elles. Des de la perspectiva de L. Gonzalez (2016) l'espiritualitat es un element privat de la persona. Com es mostra en aquest fragment, el pensament que es té respecte a la transcendència:

És un tema cultural aquí, primerament ja es suposa que ets catòlic si no dius el contrari com que és dona per suposat i segon, [és un tema] del que no es pregunta, es pregunta si l'altre... és com la filiació política. La filiació religiosa es considera que és quelcom molt personal. Jo crec que la gent no tan sols li agradaria que li ho preguntéssim... però no ho se, no ho he fet mai.

En aquest fragment de l'entrevista es pot observar un anàlisi no provat. Ella mateixa estableix uns prejudicis que no pot demostrar científicament, i això repercuteix en la facilitat o la complexitat per realitzar la detecció de necessitats espirituals. Per altra banda com professional en la seva experiència laboral ha destacat que hi ha un segment de la població que no vol parlar sobre aquestes temes de la mateixa manera que no es parla de política. Tanmateix destacar la visió generalitzada de que totes les persones són catòliques culturals. Ja al final del fragment ella mostra amb claredat que encara que considera que hi ha recances a parlar d'aquest tema, al mateix temps no ha preguntat obertament sobre la dimensió espiritual de la persona.

Per altra banda trobem que en altres països, si que s'està desenvolupant la pràctica de la detecció de les necessitats espirituals. Aquest són Anglaterra i els Estats Units d'Amèrica, ja que el Treball Social des d'una visió històrica de la professió, va ser impulsat per la filantropia d'origen religiós. Així doncs en aquest país, s'està desenvolupant una visió renovada de l'espiritualitat en relació amb el treball social, des de fa molt de temps, segons comenta Seinfeld (2012): "Avui en dia estem veient un ressorgiment de l'interès pels aspectes espirituals i guaridors d'una pràctica clínica que s'ha despersonalitzat i deshumanitzat amb la mirada posada en l'eficiència."

Aquest nou context ens apropa a aquesta perspectiva de espiritualitat. Aquesta s'ha introduït en alguns àmbits socials ja, a través del reconeixement de l'espiritualitat com un possible element més en la intervenció. Aquests intervencions s'han donat en contextos de dol, de malalties terminals i immigració. Des d'aquesta perspectiva

l'espiritualitat ha trobat més rellevància social a través d'experiències en l'exercici de la professió, ja que aquesta s'ha generat nous horitzons desconeguts fins el moment. En l'entrevista amb L. González(2016), ella expressava el següent sobre la identificació de necessitats espirituals en diferents contextos:

En la unitat de cures pal·liatives, en processos de malaltia i final de vida molta gent manifesta necessitats espirituals, encara que a vegades no les saben definir però apareix aquesta necessitat de buscar respostes, del més enllà del procés de mort, del perquè.

Tots aquest contextos comparteixen característiques semblants com són la pèrdua, el patiment d'un mateix i de l'entorn i la cerca d'un futur que és veu com incert. Així doncs en aquest contextos i en d'altres que estan vinculats amb aquestes característiques com poden ser serveis socials, centres residencials per adolescents i centres penitenciaris, centres residencials per gent grans, centres de salut mental i centres d'atenció i seguiment, sorgeixen necessitats que no tenen que veure amb quelcom material sinó que tenen que veure amb la cerca d'allò transcendent. Com menciona la R. Giordano(2016) en la entrevista: "Estic convençuda de que les persones necessiten de la transcendència, [de la certesa] de que hi ha algú més, de que no estic sol." Les persones es troben amb necessitats espirituals, en qualsevol context, la necessitat transcendent és vital per les persones.

Tanmateix la detecció de les necessitats espirituals requereix de preparació, com ja s'ha mencionat amb anterioritat. En primer lloc, cal que el professional es faci el poder fer plantejaments i qüestionaments propis sobre l'espiritualitat. Cal també conèixer l'espiritualitat en un sentit ampli des de les diferents formes en les que es mostra i es viu la transcendència, per poder conèixer com actuen i en què posen el valor els individus amb les quals es treballa quotidianament i també les diverses tradicions confessionals, ja siguin les confessions majoritàries o les minoritàries, o també les noves perspectives d'espiritualitat secularitzada. Encara que les necessitats seran semblants, la forma d'expressar i de cobrir aquestes necessitats canviaran depenent la de forma amb la que la persona es vincula amb l'espiritualitat.

Les necessitats espirituals no són senzilles de detectar però això és necessari que és desenvolupin indicadors que puguin facilitar la tasca professional d'identificar-les. De la mateixa manera que es creen taules on s'estipulen els diferents factors de risc i els factors de protecció, cal establir indicadors respecte a l'espiritualitat que ajudin el TS a

poder establir un millor diagnòstic. No és el mateix pertànyer a una comunitat eclesiàstica catòlica, que no pertànyer a cap lloc.

Tanmateix cal destacar que els usuaris tenen en general certes dificultats per poder definir les seves necessitats espirituals, ja siguin de sentit de vida, d'identitat, reconciliació, de soledat o d'ordre. El professional a través de la recerca ha d'acompanyar a la persona en el seu procés d'identificació i el desenvolupament de la interioritat. En l'entrevista la L. González ho expressava de la següent forma:

Quan vas al domicili veus com poder, la persona està molt sola o veus que esta la fotografia de no se qui i veus que surt una filla amb la qual ja no es parlen. Són coses que de forma natural surten i que si el professional les sap recollir es poden treballar.

Aquesta dificultat per posar símbols a allò que es viu és part de la trajectòria sociohistòrica del propi context. El fet de que socialment no s'accepti el parlar obertament sobre espiritualitat causa que les persones no sàpiguen identificar les seves necessitats espirituals amb facilitat, ni poder anomenar-les d'aquesta forma.

Des de la vessant del professional, aquestes a de comprendre que les necessitats espirituals no són expressades de forma explícita sinó que estan ocultes o menys valorades per els propis usuaris i que, per tant ha de ser capaç de recollir la informació destacable i imprescindible en el període de l'entrevista i identificar aquestes necessitats.

Una necessitat recurrent és la identitat i el sentit de vida. Per poder realitzar un acompanyament als usuaris que mostren aquest tipus de necessitat, és important tenir una comprensió ampla de les possibles formes en les quals es pot mostrar aquesta necessitat i posteriorment entendre que és necessari poder conèixer i comprendre les possibles formes en les que és poden suplir aquestes necessitats, això ajudarà al professional a poder intervenir direccionalment, en la necessitat i en la creença que l'usuari comparteix.

En el cas de que s'intervingués des de la perspectiva de la fe cristiana les necessitats d'identitat i propòsit de vida són presents de forma molt significativa. Una forma d'intervenir en aquest context de creença cristiana es podria orientar primerament en informar-se sobre les diferents corrents cristianes i després identificar comunitats que estan disposades en el territori i investigar de quina forma una comunitat religiosa pot

passar a ser una comunitat terapèutica. Aquest pas implica el reconeixement d'aquesta per part del professional com a eina vàlida per intervenir en la necessitat de transcendència.

Seguint l'explicació de la comunitat cristiana, inicialment és necessari comprendre la seva relació amb la transcendència i quin és el concepte comunitat dins del seu context propi, ja que depenen dels seus orígens la comunitat pot tenir diferents formes de fer. En l'entrevista realitzada al Pastor Evangèlic A. Dionís, ell explica la seva experiència com a pastor d'una comunitat evangèlica baptista:

Aquí, nosaltres tenim la convicció de que la comunitat és realment molt important, com una família, per que no és una espiritualitat en solitari sinó que és una espiritualitat compartida(...)També és quan sents que perds la força o l'ànim o la visió o el focus doncs la comunitat és com un suport que t'ajuda a seguir, a vegades tu no arribes i amb la comunitat se't recolza(...)

Per la religió cristiana, com per moltes altres, els espais de comunitat resulten ser espais de compartir, de creixement de processos comuns que ajuden acompanyar i animar a la persona a viure i a trobar sentit. La comunitat és un eix central en les creences ja que com es menciona en l'entrevista són espais d'espiritualitat compartida, per animar-se i acompanyar-se. Són una família que treballa conjuntament, en missió i en sentit/propòsit de vida. Tanmateix A. Dionís explica que per a l'espiritualitat "la comunitat és un eix central i clau, per una dimensió no només terapèutica i d'ajuda, però sobretot per una dimensió de sentit i de missió."

Com professionals és necessari analitzar les comunitats, observar si són comunitats positives o nocives o tòxiques i posteriorment comprendre que les comunitats poden ser eines terapèutiques, de sentit i missió personal i col·lectiva per a l'acompanyament cap als usuaris, amb capacitat d'acompanyar a les persones en els seus processos.

A serveis socials es va atendre una senyora ja gran que tenia una afectació en l'habitatge causant defectes estructurals irreparables, i els professionals vàrem proposar el poder acompanyar-la en el procés de recerca d'un nou domicili, ja que ella no podia seguir habitant aquell habitatge. Així doncs vam contactar amb el servei d'habitatge del municipi el qual va destacar certs pisos fora del districte. Al comentar-li a la persona usuària la proposta, es va negar en rotund, ja que ella era una persona creien i la seva comunitat que la visitava i estava pendent d'ella esta en el barri en el qual vivia. El Treballador Social no va comprendre inicialment la importància de la

comunitat i dels valors que aquesta aporta a la persona usuària. Així doncs el poder recollir informació que realment condiona a la persona resulta ser quelcom vital per la intervenció. Per aquella senyora era essencial poder viure a prop de la comunitat per poder compartir els seus valors i viure una espiritualitat compartida. Per ella, la seva comunitat era una autèntica comunitat terapèutica.

3.2.1. Realitzar les preguntes adequades per la detecció de necessitats

En aquest apartat és cerca poder analitzar i reflexionar sobre quines preguntes podrien ser adequades i de quina forma s'han de plantejar per poder recollir i analitzar la informació.

En l'espai més específic de les entrevistes personals amb els usuaris, el professional té la facultat de preguntar sobre qualsevol tema de la intimitat i la privacitat de la persona, menys sobre el seu sistema de creences o la transcendència. El Treballador social té interès sobre temes com l'economia, la higiene persona, la salut, la salut mental, la sexualitat, però en canvi desconeixem i oblidem l'espiritualitat, com una possibilitat o una fortalesa o una debilitat..

El professional ha de ser capaç de poder extreure la informació necessària i amb aquesta informació indagar a través de l'aplicació de tècniques per guiar a la persona en la identificació de les seves necessitats espirituals. Tanmateix el Treballador Social ha de desenvolupar eines per identificar continguts que poden estar latents sota els problemes materials, relacionals i/o econòmics. Les necessitats espirituals i les necessitats materials, estan relacionades entre elles, ja que les necessitats materials mostren en part les necessitats espirituals

En diverses ocasions els professionals es troben en entrevistes en les quals els usuaris expressen necessitats materials, preocupacions, angoixes i queixes, sobre la seva vida, sobre el seu futur buscant una resposta que satisfarà de forma directe la necessitat expressada. És en l'espai d'entrevista que el professional pot acompanyar a la persona en el seu procés d'identificació de necessitats. L. Gonzalez menciona la importància de l'espai personal i de confiança que es genera amb el Treballador Social per poder expressar quelcom necessari per l'usuari: "A vegades és tenir temps de tenir una conversa, moltes vegades la gent necessita expressar el que fa por, el que opina."

Llenguatge i preguntes

Com s'ha vist en el marc teòric, l'antropologia filosòfica, planteja que l'espiritualitat és la capacitat de qüestionar la pròpia experiència i realitzar plantejaments espirituals. El professional ha de acompanyar a través de l'ús de preguntes que ajudin a l'usuari a iniciar un procés de descoberta de si mateix.

Per poder extreure i guiar a la persona en la identificació de les seves necessitats s'han realitzat les preguntes adequades. Aquestes preguntes han de ser formulades no des del llenguatge religiós o espiritual que podria incomodar a la persona, ja que l'ús d'un lèxic concret i no compartit per els usuaris, acaba generat rebuig. Cal realitzar un plantejament en el qual l'espiritualitat, no sigui un concepte divisor i sinó que és un concepte divers i inclusiu. Així doncs la recerca cal fer-la mitjançant preguntes més properes i senzilles que les tractin temes basats en:

- Viure amb esperança respecte al futur.
- De quina manera l'usuari pot amb les seves creences: fer front a en una situació de pèrdua i de desordre.
- Què és el que motiva o d'on treu forces l'usuari per a aixecar-se cada dia.
- Si sent que pertany a una família o comunitat en la que se sent realment arrelat.

Aquest quatre punts tenen el propòsit de mostrar diferents temes de caràcter ampli, que poden facilitar el desenvolupar una conversa sobre espiritualitat sense que surti cap tipus de llenguatge complex i poc entenedor. Les preguntes del professional facilitaran que l'usuari pugui desenvolupar una perspectiva de la seva interioritat, iniciar un procés d'introspecció, de recerca profunda sobre qüestions vitals que potser fins el moment no s'havia plantejat o reflexionat de forma intencionada i formal. Les preguntes poden ajudar a la persona a replantejar-se la forma en que està vivint, com planteja la intel·ligència espiritual, es tracta de que la persona descobreix qui és, visquí plantejant-se valors transcendents i en el mateix procés pugui desenvolupar accions per enfrontar-se a l'adversitat. Com explica la pastora R. Giordano a la seva entrevista: "les persones en la nostra societat occidental catalana tenen una necessitat espiritual per conèixer-se a si mateix per què tenen problemes d'autoconeixement i de gestió d'aquest." El professional ha de realitzar preguntes adequades per a que la persona i ell mateix pugui obtenir les respostes reals i no les desitjades.

Les preguntes que realitzem realment són vitals per poder diagnosticar de forma adient la realitat de l'usuari per poder descobrir les seves fortaleses i debilitats, més enllà de l'esfera material i econòmica. És necessari ampliar la mirada professional i ampliar el focus i la perspectiva de l'usuari per a que pugui observar les capacitats i les eines pròpies en relació a la transcendència i en l'entorn que l'envolta.

3.3. La importància d'atendre la dimensió espiritual de la persona des de la professió

El professional de l'acció social ha de tenir el propòsit d'intervenir en totes les dimensions de la persona inclosa la dimensió espiritual, mitjançant el desenvolupament d'una mirada holística. Aquesta mirada dona una perspectiva global de la persona, i com es connecta cada dimensió amb les altres.

Primerament és necessari el poder descobrir, compartir i acceptar que les persones ja no són només biològiques, psicològiques i socials, sinó que també són espirituals, una espiritualitat ampla, inclusiva i diversa en les formes i interpretacions d'aquesta i que està formada per diferents elements com són les necessitats espirituals, la capacitat innata per descobrir a un mateix respecte a l'entorn i ja per últim la capacitat de qüestionament profund sobre la pròpia existència.

Aquesta atenció de l'espiritualitat dins de l'holística de la persona requereix que el professional iniciï un procés de anàlisi intern, sobre què és el que inicialment ell mateix entén com espiritualitat i observar quines deficiències o prejudicis mostra ja que hi ha el perill de tenir una definició prefixada, és a dir, el tenir una concepció restrictiva del que és en aquest cas l'espiritualitat. Així doncs com a professionals han de tenir aquest dos elements bàsics per definir l'espiritualitat extrets de Senrich (2013):

- Definició inclusiva que respecti completament els diversos sistemes de creences de tots els usuaris flexibilitzant els valors del treball social que els estudiants tenen encomanats desenvolupar .
- Definició clara i específica per tal que els estudiantes de treball social entenguin què significa avaluar i treballar amb l'espiritualitat dels usuaris.

Des d'aquesta perspectiva, la definició és quelcom necessari per poder intervenir globalment i concretament en la dimensió espiritual, ja que una definició restrictiva sobre l'espiritualitat podria generar que certes persones es quedessin al marge d'allò que el professional entén com a espiritualitat.

En aquest sentit cal subratllar que l'espiritualitat és un concepte que no pot ser reduït a vivència espiritual dels seguidors de confessions religioses. Ben al contrari, cal puntualitzar que la dimensió espiritual dels homes, que des de l'antropologia filosòfica és definida com un element universal del gènere humà, pot tenir caràcter secular o laic.

Tan important com definir l'espiritualitat és analitzar els valors i la forma d'entendre l'espiritualitat des del punt de vista professional i des del punt de vista de l'usuari, Benavent (2013) seguint el treball realitzat per Gilligan y Furness, planteja nou principis que permeten al professional reflexionar i avaluar la importància de les seves creences i la dels seus usuaris. A continuació no és mencionaran els nou principis però si els més rellevants que són el 3, el 5, 7 i el 8:

1. (3) el professionals han de ser conscients i reflexius sobre les seves creences religioses i espirituals, i sobre la resposta que donen a les creences religioses i espirituals els altres.
2. (5) els professionals han d'estar atents a l'experiència dels usuaris del servei sobre les seves pròpies necessitats i creences i escoltar el que diuen.
3. (7) els professionals han de buscar activament informació rellevant i consells sobre les creences religioses o espirituals dels seus usuaris.
4. (8) els usuaris del servei deuen tenir l'oportunitat de discutir les seves creences religioses i espirituals, i les fortaleeses, dificultats i necessitats que se'n deriven.(p.52)

És important per al professional ser conscient d'allò que mobilitza els seus usuaris, les seves vivències i experiències. A més a més s'ha de documentar sobre l'espiritualitat de la persona per poder intervenir de forma adequada a través de la recerca de persones rellevants respecte els temes que presenten els usuaris i que com professionals no dominem.

Altrament el professional que no ha realitzat aquest procés previ a la intervenció obté una mirada truncada de la realitat de la persona, ja que negar la vessant espiritual és trencar amb la visió holística de la persona. En l'entrevista a la L. González ella explicava una petita experiència sobre una usuària i la manca del treball holístic per part del professional:

Una vegada em va passa que una senyora, -va ser molt interessant, ja que em va comentar alguna cosa sobre Déu o alguna cosa així, i jo li vaig agafar el fili

el vaig continuar i ella es va quedar súper sorpresa. Diu—és que ningú, a vegades ho intento i ningú m'ho agafa, ningú continua la conversa i ets la primera persona que m'ha continuat la conversa—Per a ella era una necessitat molt important hi ho havia intentat en diferents àmbits i ningú havia continuat la conversa.

La persona usuària havia passat per diferents recursos i cap professional havia atès i entès la seva demanda, fins que es va trobar amb una altre professional que pel seu bagatge personal i per el treball de reflexió previ va ser capaç de poder acompanyar a la persona des d'aquesta dimensió.

Així doncs la mirada holística implica reconèixer i identificar tan les necessitats espirituals com les necessitats materials, relacionals i psicològics dels usuaris i establir una xarxa de recursos per millorar la intervenció i acompanyar els usuaris en el seu procés siguin quines sigui les seves necessitats. L'aportació que realitza la dimensió espiritual a la professió és el poder afegir altres camins, alternatives al que fins el moment es pensava. L'espiritualitat, permet pensar i reflexionar, saber les capacitats i les potencialitats vinculades a la creença que la persona té.

L'espiritualitat és un camp per descobrir ple d'alternatives. Una proposta que fa González a través de l'entrevista i concretament a la pregunta “ Com acompanyaries a una persona que expressa les seves necessitats espirituals?”

Des del Treball Social tens més temps d'estar amb la gent i poder parlar-ho i també poder derivar a la persona a un capellà, o un pastor o alguna persona capacitada i que tu com a professional puguis ajudar a la persona a trobar algú amb qui parlar(...) moltes vegades la gent necessita expressar el que li fa por, el que opina.

La necessitat d'expressar allò que senten, allò que viuen és important i com a professionals és necessària reconèixer la importància de l'espiritualitat ja que aquesta acompanya a la persona tota la vida. És en els espais d'entrevista on la persona pot expressar, en un ambient privat i confidencial la seva visió particular de l'espiritualitat i poder formular una demanda d'acord amb el que experimenta. De manera paral·lela el professional ha de recollir la demanda i saber formular un acompanyament ja sigui per part del professional ja sigui per part d'algú altre. Això implica conèixer quins recursos hi ha i com es poden adequar a la necessitat de l'usuari.

3.4. L'espiritualitat cristiana, protestant

Aquest apartat té el propòsit d'aprofundir en una realitat espiritual concreta per poder observar necessitats espirituals, l'acompanyament religiós i l'aportació de l'espiritualitat cristiana en la vida de les persones usuàries i a la professió a través de la resposta que poden donar les comunitats saludables i la seva cosmovisió particular de la vida i la relació amb la divinitat.

Així doncs des de la perspectiva cristiana el tema de les necessitats espirituals estan molt presents i de forma intensa i és treballat des dels cinc propòsits de vida cristiana explicats per Warren (2002). Aquest cinc propòsits, com els anomena l'autor estableixen una relació amb la deïtat i una relació a una segon nivell que té a veure amb les altres persones. La persona creient interioritza en la seva pròpia experiència de vida aquest cinc elements. Aquest són:

- Estimar a Déu
- Formar part de la família de Déu
- Imitar a Jesús
- Servir a Déu
- Tenir una missió individual i col·lectiva

Aquests propòsits responen a les diferents necessitats espirituals: sentit de vida, ordre, veritat, soledat escollida, pertinença, reconciliació, pregaria i gratitud. Certament les necessitats espirituals s'interrelacionen amb els cinc propòsits de vida, ja que la identitat i la pertinença es vinculen amb poder formar part d'una família, que en aquesta cas és l'església, la comunitat. Tanmateix el ser semblant a Jesús, té a veure amb tenir un referent i cercar construir una identitat pròpia en base a aquells valors i pensaments de Jesús, i el sentit de vida, té a veure amb les preguntes essencials de la vida—què estic fent en aquest món?—el poder tenir una missió i una direcció en la qual encaminar la vida. Aquestes són les principals aportacions que la espiritualitat cristiana aporta a la persona creient.

Andreu Dionís (2016), a través de l'entrevista realitzada, va explicar tres elements bàsics dins de la seva comunitat que potencien i l'espiritualitat cristiana: "l'espiritualitat cristiana dóna respostes a tres necessitats vitals: la necessitat d'acceptació, la necessitat de dignitat i la necessitat d'idoneïtat." Com explica aquest fragment, l'espiritualitat cristiana pot aportar dignitat a la persona, acceptació i en conseqüència

autoestima, una autoimatge adequada de si mateix i idoneïtat per poder viure amb sentit.

Aquest tres elements són bàsics i transversals en tota la societat no només en l'espiritualitat cristiana, tota persona cerca aquest tres elements bàsics en la seva experiència. Tanmateix Dionís explica de quina forma aquest elements bàsics de l'existència de la persona es desenvolupen en base a la fe cristiana. El primer és l'acceptació: "som éssers que necessitem de l'estima i en el meu cas, jo com a seguidor de Jesús, crec que l'espiritualitat és l'acceptació incondicional d'algú que hem coneix i que sap com sóc i malgrat això aposta per mi i m'estima". Des d'aquesta perspectiva és a través del propi coneixement de Jesús que podem veure que la persona va ser creada per a ser estimada i estimar. Aquesta estima incondicional permet a la persona acceptar-se a si mateixa amb les seves qualitats i els seus defectes.

El següent fragment de l'entrevista tracta sobre la Dignitat: "L'espiritualitat té a veure amb dignitat, ell (Déu) em fa digne com ésser humà, com a persona." La dignitat resideix en el reconeixement per part de Déu de que sóc important i rellevant per a Ell, perquè Ell ha creat a les persones. Aquesta dignitat faculta a les persones per reconèixer en si mateixes quelcom intern per fer front a l'adversitat.

I ja per últim la Idoneïtat: "la idoneïtat, (en el sentit) amb el que serveixo per algú, per quelcom, i l'Escriptura ens ensenya que tenim talents, que tenim capacitats, que podem posar al servei del proïsme". La idoneïtat està estretament vinculada al servei del proïsme i obtenir un sentit, una missió de caràcter transcendent per a la qual viure i desenvolupar-se com a persona.

L'espiritualitat com a concepte ampli, el qual ja s'ha mencionat en altres fragments del text, és un espai on el creient mobilitzat per la seva fe cerca relacionar-se, d'alguna forma amb la transcendència. La R. Giordano en la seva entrevista definia l'espai de l'espiritualitat cristiana de la següent forma: "L'espiritualitat cristiana és d'alguna manera conèixer a Déu, parlar amb Déu com el que parla amb un home i escoltar a Déu com qui escolta a un home. És crear una relació(...)". Entre d'altres elements, el més important és que aquesta conversa estableix una relació entre la persona i divinitat. És el que s'anomena pregària, la qual en l'entrevista és definida com establir una conversa. La pregària és al mateix temps una necessitat i un recurs espiritual. En aquesta relació la persona expressa quelcom profund que l'angoixa i el preocupa o

que l'alegra, mitjançant la pregària la persona indaga en la seva pròpia interioritat per poder compartir amb la divinitat quelcom important per a la pròpia persona.

A través del sistema creat al voltant de l'espiritualitat cristiana, la persona que comparteix les creences viu de forma individual però també en comunitat, i és a través de la vivència conjunta que la persona és acompanyada en el seu procés d'identificació de necessitats espirituals i al mateix temps aquestes són treballades i cobertes dins de la comunitat.

3.5. Cristianisme i Recursos

En el propi context de la religió cristiana aquesta té els seus propis recursos per acompanyar a les persones en el procés de cobrir les seves necessitats espirituals i les seves situacions complexes de caràcter relacional i interpersonal, individualment o en la família. Això és dóna a través del que ells anomenen la pastoral, que és la cura de les persones que componen la comunitat.

La comunitat cristiana és concebuda com una família, una família de fe, i aquesta està viva. Això implica que més enllà del propis rituals religiosos de diumenge, la comunitat és un element actiu durant tota la setmana. Mitjançant aquestes activitats s'estableixen relacions interpersonals profundes vinculades a un mateix sentit, propòsit i missió de vida.

L'activitat pastoral que s'estableix en les comunitats no es realitza en totes les comunitats de la mateixa forma ni poden oferir el mateix servei per a la comunitat, sinó que depèn de la dimensió de la comunitat i de la disposició de les persones que la componen.

Així doncs l'acompanyament es basa en que la persona pugui iniciar un procés d'introspecció i interioritat, de coneixença d'un mateix, els punts forts, els febles i els límits reals que un mateix té. Aquest procés passar per comprendre i viure amb els cinc propòsits anomenats anteriorment. Segons explicar R. Giordano (2016), l'encarregada de l'àrea de cura de l'església Unida de Terrassa, ella realitzar aquesta feina de la següent manera:

Jo, en aquest procés d'acompanyament procuro que la gent primer és conegui a si mateixa, i evidentment quan la gent ve a mi a conselleria per pastoral és perquè coneixen a Déu o tenen una visió o un coneixement de Déu.

El propi coneixement d'un mateix és el que permet poder conèixer els altres. Les pròpies necessitats i sentiments permeten reconèixer en els altres els seus sentiments i vivències, obtenir empatia, compassió i enteniment del que a un li succeeix. És a través d'aquest acompanyament o empatia que la persona pot iniciar un procés d'anàlisi i reflexió de la situació i de quina forma a través de la relació amb la transcendència, i els recursos que aquesta atorga, pot enfortir-se en les situacions difícils de la pròpia existència.

Des de la visió del professional, el Treballador Social que ha d'atendre a persones que professen o coincideixen amb l'espiritualitat cristiana, ha de ser conscient de les implicacions que aquesta creença té per la persona, ja que les seves creences, el seu context, la seva comunitat, poden ser elements essencials en la seva recuperació, ja vinguin sol·licitant ajuda en el camp de les necessitats espirituals com el de les necessitats bàsiques. El professional ha de ser capaç d'incloure en el seu diagnòstic el que pot o no pot aportar el seu context espiritual.

És necessari conèixer les comunitats i els seus responsables perquè en ocasions les pròpies comunitats, ja estan acompanyant a les persones usuàries en les seves necessitats. Les comunitats cristianes són una bona oportunitat per crear una xarxa social de recolzament i d'ajuda, ja que moltes d'aquestes comunitats, de forma habitual ajuden els seus propis membres a cobrir les necessitats bàsiques. Aquestes connexions entre institucions ha de ser una oportunitat de desenvolupar el treball social comunitari, ja que les esglésies estan arrelades en el territori.

Les comunitats, ja siguin cristianes o de qualsevol altra religió o espiritualitat, són importants, aportant a la persona un espai compartit en el qual hi ha un fonament comú que duu a les persones a compartir un estil de vida semblant, a establir una cura mútua, i un benestar amb reciprocitat i en especial l'establiment de rols dins de la comunitat configurant la identitat.

4. Conclusions:

En aquest apartat final subratllaré els aspectes més rellevants del treball desenvolupat fins aquí posant-lo en relació amb els objectius que vaig plantejar en la introducció inicial.

El plantejament original va ser aquest :

1. Subratllar que les conviccions de les persones poden ser una eina amb la qual treballar i acompanyar en el desenvolupament personal més enllà dels factors materials i econòmics.
2. Analitzar el valor de les conviccions religioses i el paradigma de l'espiritualitat en l'acompanyament de les persones en situació de vulnerabilitat per poder argumentar que la dimensió espiritual de la persona és un element important en la intervenció professional des del Treball Social.

La recerca que he portat a terme evidencia que la dimensió espiritual de la persona és quelcom molt important. Per a l'usuari, la dimensió espiritual li aporta un estil de vida singular, unes conviccions i uns processos interns; i per altra banda està el professional, al qual la consideració de la dimensió espiritual l'augmenta la seva perspectiva de la intervenció, una intervenció amb una mirada holística de la persona. Una segona aportació és comprendre que a través de l'espiritualitat el professional pot acompanyar i identificar recursos en la creença de la persona usuària.

És necessari entendre que l'espiritualitat és el concepte ampli, el qual no implica una fe, una creença en una divinitat, en una persona, en un lloc. Aquest concepte tracte de crear un espai general i ampli on diferents elements de l'espiritualitat, els quals comparteixen característiques puguin construir una dimensió de la persona. Aquest elements comuns o compartits són les necessitats espirituals i les preguntes vitals de l'ésser humà que l'ajuda a encaminar la seva experiència de vida. Aquest dos elements és poden trobar tan dins de les diferents confessions religioses, com de les persones que no es situen en cap marc religiós i que són persones que realitzen plantejaments profunds de la seva vivència. És important tenir present aquest idea de l'espiritualitat inclusiva, ja que individus que no estan dins del marc de la religió poden de la mateixa manera realitzar plantejaments espirituals.

Els dos recursos més importants que hi ha a la professió són els recursos propis del professional, les seves capacitats, els seus aprenentatges i les seves experiències. I a altra banda està el usuari que en si mateix són una font de recursos, donat que tenen valors i creences, capacitats i talents. Tanmateix no podem oblidar que la realitat social i particular va més enllà de la percepció material que té el professional, cal anar més enllà, més profund en la persona

Les creences dels usuaris poden ser la porta per a la superació de les situacions que la persona viu i com ja s'ha dit per poder arribar a aquest punt on el professional intervé i utilitza el recurs de l'espiritualitat és primerament imprescindible que el professional reconegui d'aquesta dimensió espiritual que les persones usuàries poden expressar i experimentar. És necessari tenir en compte que l'espiritualitat ha de ser vista per els professionals com una oportunitat per eixamplar les formes i la construcció de la professió, per cercar alternatives a les intervencions tradicionals.

Respecte a les necessitats espirituals és important primerament acceptar que existeixen necessitats espirituals, que afecten a la persona i que estan relacionades amb les necessitats materials. Cal destacar també la importància que té que el Treballador social no només observi a la persona des de la perspectiva de les necessitats de Maslow, que té un plantejament vertical de la persona, sinó que també una mirada des de les necessitats espirituals, que aporten una visió horitzontal i profunda de la persona respecte a la seva vivència.

És necessari que el professional desenvolupi la capacitat d'identificació de necessitats espirituals, tanmateix el desenvolupar indicadors que facilitin la tasca de detecció de necessitats i d'aquesta forma poder realitzar un diagnòstic adient a la persona ja que d'altre forma no s'atendria holísticament el usuari.

Amb seguretat a cap centre ningú vindrà sol·licitant una ajuda respecte a les seves necessitats espirituals però probablement a través de la expressió de les seves necessitats materials la persona parlarà també de necessitats espirituals perquè és impossible deslligar una necessitat de caràcter econòmic/material d'una espiritual, ja que és a través de la seva demanda que la persona expressa els seus anhels i els seus propòsits de futur i es pregunta grans qüestions, sobre què pot fer demà si no te feina, o estic perdent el vincle amb els meus fills i estic perdent la feina, etc.

Remarcar la importància que tindrà que el propi professional, hagi realitzat el seu procés d'enteniment cap l'espiritualitat i comprendre els propis processos de les persones que mai seran com els propis processos de reflexió.

Tanmateix passa amb col·lectius com les persones desnonades, ja que no és només la pèrdua de l'habitatge, o d'un sostre físic, sinó que també està relacionat amb la pèrdua de la transcendència, la seva identitat construïda dins d'un pis, les fotografies, els records que guarden les parets. Els habitatges són un conjunt de relats vius en el temps, del temps en comunitat amb la família, de pertinença a un entorn concret. Cal tenir present com a professionals que les necessitats espirituals gairebé mai seran verbalitzades explícitament però sempre estaran latents en altres nivells de la relació usuari- treballadors social.

Com Treballadors social hem de teixir una xarxa comunitària d'entitats que ajudin a acompanyar a la intervenció del professional. Aquestes entitats passen a ser un recurs necessari i vital per el propi entorn, per tot allò que aporten al territori i a les persones.

Les comunitats són elements de trobada de les persones les quals comparteixen un eix clau com és l'espiritualitat, ja que són localitzacions de relacions, pertinença, construcció d'una identitat col·lectiva. Així doncs, incloure en el desenvolupament comunitari, les esglésies, els oratoris musulmans, temples budistes o qualsevol altre lloc de reunió d'altres confessions que estiguin dins del territori pot aportar el que s'ha anomenat en l'apartat anterior, les comunitats terapèutiques.

Les comunitats poden ser un refugi per els usuaris, poden ser acompanyants en els seus processos de dol, de soledat però especialment els usuaris poden rebre l'atenció respecte a les necessitats espirituals que queden allunyades del que el propi professional pot fer. És necessari que el Treballador social accepti que hi ha un gran potencial en les comunitats religioses i espirituals, més enllà del que com a persones i professionals podem comprendre. Les comunitats, parlant concretament de les persones que formen part d'aquestes, poden ser una peça clau en diferents àmbits com pot ser la visitació a gent gran en centres residencials, voluntariats d'acció social, visitació en contextos hospitalaris, serveis penitenciaris, amb joves i adults, etc. Però també es important que com professionals a través de les entrevistes realitzades els usuaris puguem extreure la seva perspectiva de la seva pròpia comunitat, ja que podrien estar experimentant una comunitat tòxica, causant que la seva vivència comunitària no resulti ser una experiència de comunitat terapèutica.

Perspectiva personal

A nivell personal a través del curs he pogut posar en valor, el meu propi sistema de creences, la meva espiritualitat, per poder compartir amb altres que l'espiritualitat pot ser una eina i un recurs per intervenir.

En el procés he crescut en visió personal i en enteniment professional de forma teòrica, a través de les lectures, les entrevistes i les pròpies creences. Poder comprendre i compartir que la dimensió espiritual és real i que no podem dividir o separar la nostra intervenció en l'àmbit material i espiritual sinó que aquests elements estan lligats entre si en la persona.

Al mateix temps he hagut de realitzar qüestionaments profunds sobre la meua realitat religiosa, comprendre que la meua perspectiva no és la única respecte a l'espiritualitat i que l'experiència de l'usuari també ha de ser vàlida.

Ja per finalitzar considero que la mirada des de l'espiritualitat obre una mirada al futur, obre noves perspectives, per una banda en el diàleg interreligiós ja que la convivència entre les religions és el camí i per altre banda planteja noves formes noves formes de poder intervenir amb la persona no només per comprendre que hi ha una dimensió espiritual sinó perquè en si mateix l'espiritualitat pot ser un recurs per la professió.

Si el professional del Treball social, no és forma, es fa sensible i atent cap aquesta dimensió, la persona usuària seguirà preguntant-se perquè viu el que viu, per que ella per la feina, perquè és trenca la seva família, per que sent que la seva experiència de vida és mediocre. És necessari que la professió renovi la seva mirada, que construeixi la professió en el procés.

5. Bibliografía

Llibres

Barbero, M; Cortès, F. (2005). *Trabajo Comunitario: Organización y desarrollo social*. Madrid: Alianza Editorial.

Benavent, E. (2013) *Espiritualidad y Educación Social*. Barcelona. Editorial UOC

Brown, B. (2016). *Más fuerte que nunca*. [versió per Kindle]. Recuperat a <http://www.edicionesurano.es/es-es/catalogo/catalogos/ficha-tecnica.html?id=001000375>

Frankl, V. (1979) *El Hombre en busca de Sentido*. Barcelona. Editorial Herder S.A

Montero, M. (2004). Capitulo 7: Comunidad y sentido de comunidad. Introducción a la psicología comunitaria. Desarrollo, conceptos y procesos. Editorial Paidós. (197-223).Buenos Aires. Argentina.

Torralba, F. (1998). *Antropología del Cuidar*. Barcelona. Editorial MAPFRE

Torralba, F. (2010). *Inteligencia espiritual*. Barcelona. Editorial Plataforma

Vanier, J. (1997). *Amar hasta el Extremo: La propuesta espiritual del Arca*. Madrid. Editorial PPC

Vanier, J. (1997). *Acoger nuestra humanidad*. Madrid. Editorial PPC

Warren, R. (2002). *Una vida con propósito*. Miami. Editorial Vida

Revista

Benavent Vallès, Enric (2014) : *Revista de intervenció socioeducativa* "Transformar las condiciones de vida sin incidir en el sentido vital no sirve para nada". Entrevista a Salvador Busquets. , 56, p. 143-151.

Fortuny, Romà. Ha publicat per a la col·lecció EIDES: "*Els exclosos reclamen espiritualitat*." (nº 28, març 2000)

Giménez, A; Pavón, P; Rico, P (2014). Lo emocional y lo espiritual en el Trabajo Social. Una aproximación holística al campo profesional. Margen: *Revista de Trabajo Social y Ciencias Sociales*, 74, 1-9.

Herrando, C. (2006) Figuras del Personalismo: Personas. *Revista Iberoamericana de personalismo comunitario*. p. 43-47.

Julio Boltvinik. (2013). Maslow. Recuperat a <http://www.julioboltvinik.org/documento/Tesis%20Ampliar%20la%20mirada%20PDF/Vol%20I/Cap%203%20ADtulo%203.%20Maslow.pdf>

Martinez, E.(2012). Una búsqueda espiritual creciente: Claves de comprensión y perspectivas. *Revista Aragonesa de Teología*. 36, 7-22.

Seinfeld, J.(2012). Spirituality in Social Work Practice. 40:240-244 doi: 10.1007/s10615-012-0386-1

Senreich. E. (2013) Journal of social work education: An inclusive defintion of spirituality of social work. 49:548-563 doi: 10.1080/10437797.2013.812460

Torralba, F (2003). Necesidades Espirituales del ser Humano. Cuestiones Preliminares. *Labor Hospitalaria*. N°271, 7-16.

